

43

BIBLIOTECA
MINERVA

JULES CLARETIE

MANSARDA

TRADUCERE DE
J. B. HÉTRAT

EDITURA
CARTEA ROMÂNEASCĂ
BUCUREȘTI

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ“

NUMERE APĂRUTE DIN „BIBLIOTECA MINERVA“

1. M. Sadoveanu. — Duduia Margareta.
2. L. Andreiew. — Guvernatorul.
3. L. Andreiew. — Nuvele.
4. Prosper Mérimée. — Carmen.
5. M. Eminescu. — Proza literară.
6. T. Robeanu. — Poezii postume.
7. Alphonse Daudet. — Scrieri din moara mea.
8. Teodor Vărnăv. — Istoria vieții mele.
9. Ioan Slavici. — Spiru Călin.
10. I. Rossignon. — În Hădă.
- 11—12 I. N. Potapenko. — În slujbă adevărată.
13. N. N. Beldiceanu. — Cea dintâiu iubire.
14. Karl Emil Franzos. — Vrăjitoarea.
15. C. Negruzzi. — Traduceri în proză.
- 16—17. N. V. Gogol. — Taras Bulba. Vol. I. și II.
18. Al. G. Doinaru. — Călugăruțul Gherasim.
19. I. Slavici. — Din valurile vieții.
20. Camille Flammarion. — Visuri instelate.
21. Ivan Turgheniev. — Povestiri vânătoarești.
22. R. Festeticz. — Tărături bizare.
23. Grazia Deledda. — Valurile vieții.
24. Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu. — Scrieri alese.
25. H. S. Oleott. — Catechismul Bisericii Buddhiste de Miază-zi.
26. Alphonse Daudet. — Ni-verneza.
27. Louis Jacolliot. — În țara faahirilor.
- 28—29. Prosper Mérimée. — Colomba. Vol. I și II.
30. Dr. Andrei Iliescu-Lespezi. — Căsătoria față de știință.
31. O. Pursch. — Maeștrii muzicanți.
32. Fridtjof Nansen. — Spre Pol.
33. Artur Gorovei. — Datinele noastre la naștere.
34. Guy de Maupassant. — Cei dintâi fulgi.
35. Z. Bărsan. — Nuvele.
36. Scarlat Georgescu. — Cartea Poporului, sau Drepături și Datorii.
37. I.-A. Candrea. — Din Bătrâni.
38. A. Dumas Tatăl. — Strigoii Carpaților.
39. I. Adam. — Voia mării.
40. Victor Anestin. — Stelele.
41. G. Verga. — Fiere de ti-groaică.
42. I. Ciocărlan. — Vis de primăvară.
43. Jules Claretie. — Mansarda.

BIBLIOTECA «MINERVA»

No. 43.

JULES CLARETIE

MANSARDA

TRADUCERE DE
J. B. HETRAT

Balazsophil
Cluj 5-0.4955

BUCUREȘTI
EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ» S. A.

2305

840-3
C 56

840-31 = J. 9. 0

587546Z

Biblioteca Județeană
— CLUJ —

MANSARDA

Quiconque attend la peine, il la souffre, et
quiconque l'a méritée, l'attend.

MONTAIGNE.

«Cel ce așteaptă pedeapsa, o și îndură, iar
cel ce a meritat-o o așteaptă».

I.

— Poetii au cântat mansarda; prozatorii și-au bătut joc de ea. Pe deoparte nu vedem alta, nu sunt destule culori întunecoase spre a o zugrăvi. Mie mansarda nu mi-i dragă, dar am un respect pentru ea, căci într'însa găsești adeseori munca stărnitoare, mizeria dureroasă și nobilă care se ascunde, ca și cum sărăcia ar fi un viciu. Intr'însa trăește mai ales speranța, — femeie ca și soarta, — care nu se oprește de cât la căpătâiul oame- nilor tineri. Nici odată n'am putut să privesc, fără a mă simți mișcat, aceste feres-

truice luminate până 'n zorii zilei cu o lumină tremurătoare și singuratică.

Această lumină e ca steaua, ca gândul, ca sufletul unei case. Ea luminează, fără îndoială, munca îndârjită a vre-unei fete sărace care se luptă împotriva mizeriei și nu vrea să cază în dezonoare, sau, poate, vr'o operă înceată, stăruitoare, urmărită fără de preget, a unui ambițios de douăzeci de ani.

Amorul nu preă locuește în aceste mici mansarde. Lui nu-i place să urce șase cături; e un copil plăpând și îi place mai mult să calce pe covoare fine.

Feriți-vă dar, îndrăgostiților, de mansardă cea cu ziduri erăpate, friguroasă în timpul iernei, călduroasă în timpul verei; toată flacăra voastră n'o să dureze, vai! nici cât dănușe trandafirii. Dar voi care munciți purtându-vă în creeri „preă frumosul cap de operă viitor“, păstrați-vă mansarda, această sfântă chilie pe care obișnuința face să vă fie scumpă. Mansardele sunt creeri orașului. In ele locuește sufletul și, poate, viitorul unei generații.

Toată această frumoasă tiradă, prietine, tinde să'ți dovedească că soarta ta valorează cât și a oricărui altul și că nu

ești singurul care locuește, deocamdată, atât de sus... Dar ce ai ? Ești disperat ? Scara e făcută pentru toată lumea. Stai la al șaselea. cat. Lasă timpul să treacă, muncește și rabdă; sfaturile mele sunt banale, o știu, dar sunt și purul adevăr; și, cine știe ? In curând te vei lăfăi, poate, (de oarece atare ți-i ambiția) în vr'un somptuos apartament din catul întâi.

Louis Verrier, după ce vorbise astfel, tăcu și privi pe amicul său Bernard, care îl ascultase fără să rostească un cuvânt.

Bernard cu capul plecat, cu ochii la pământ, sta nemișcat.

— Prietene, zise atunci Verrier luându-l de braț, să ieșim din cafenea ca să luăm puțin aer. Timpul e preà frumos. O să-ți facă bine. Ești palid.

— Sufăr, zise Bernard.

Louis Verrier începù să râdă, și cu un aer nepăsător :

— Prietene Bernard, zise el, nici eu nu sunt mai bogat ca tine ; și nici n'am, mai mult ca tine, de ce înțonă lui D-zeu în fie care seară imnuri de mulțumire pentru binefacerile de peste zi; dar eu iau vremile cum îmi vin, și, mai ales, cum îmi vin (cam

rar, nu e vorbă) și comenzile de tablouri: sunt filosof. Dar știi tu oare ce e filozofia? Da, într'adevăr că-i fi știind; numai atât că traduci acest cuvânt în felul tău. *Traduttore traditore*. Pentru tine filosofia este desigur arta de a căuta să te apuce durere de cap discutând asupra existenței lui Dumnezeu și asupra nemuririi sufletului. Pentru mine este însă arta de a fi vesel totdeauna, de a face haz de necaz, de a cânta când te murează ploaia și de a absorbi prin toți porii căldura soarelui în zilele frumoase. De aceea mă vezi așa de bine la față cu ochii scânteind de viață, sprinten, cu surâsu atât de nesilit. Inc'odată sunt filosof, iar poetul meu favorit (poți ridică din umer: cât poțtești!) este Desaugiers.

— Nebunule, zise Bernard. Ești un om fericit, dragă Louis. Surâsul se prinde pe fața ta; pe a mea face efectul unei schime. Tu îți urmezi firei tale iar eu firei mele. Sunt fatalist.

— Mi-ai mai spus-o de atâtea ori.

— Da. Eu cred că nu-i dat unui om în viață decât două ori trei ore, câte odată două sau trei minute, în care să-și poată schimba viața. Cei tari sunt cei care le aud

sunând. Impărăția pămîntului este a lor. Cât despre cei slabi, ei merită făgașul, întunericul, mlaștina în care sunt afundați. A sunat ora și pentru ei, firește; dar proștii nu ascultau... Uite — urmă Bernard înflăcă-rându-se din ce în ce, și însoțind cu gesturi expresive fiecare vorbă, — dacă mă vezi o-tât de posomorât și de copleșit, Louis; dacă mersul meu e atât de încet, dacă ochii mei s'au dus în fundul capului, dacă sunt nenorocit, dacă sufăr, este că ora aceasta, a mea, o aștept și ea nu mai vine. Peste puțin împlinesc treizeci de ani, Louis, o știi bine. Treizeci de ani! vârsta la care orice iluzie e moartă, chiar pentru fericirii acestei lumi; momentul în care nu mai este permis să rămâi necunoscut și să trăiești în întuneric de cât sub pedeapsa de a rămâne acolo toată viața.

La douăzeci de ani, vezi tu, nu numai tu însuți ai încredere în tine, — crede în tine și aproapele tău. La treizeci de ani, e alt cântec. Nimănui nu-i mai place să încununeze frunțile de acum încrețite. Până azi am luptat cu strășnicie, din răspuțeri, cu toată inima, în greana luptă pentru viață. Am văzut nerozi sau neștiuțori trecând peste mine

și lăsându-mă departe în urma lor, în șanț. Intriga a luat pe aceștia de mână, reaua credință a împins pe ceilalți. În zadar caut printre dâșii care sunt acei ce-și datoresc lor înșile izbânda. Eu sunt dintre bieții aceea care tot se mai zbat încă în mijlocul mulțimei nețârmurite, mai mititel în acest ocean de muncitori obscuri decât o picătură de apă în mijlocul mării. Și de ce, mă rog, să stau așa ?

N'am și eu dreptul ca atâți alți să-mi ieau locul la soare? Sunt oare un neputincios sau un pizmătareț? Nu sunt mai degrabă unul din acei care *au ceva coleă*? Și la urma urmei, ce-mi pasă? M'am măsurat singur și-mi știu putera. Treizeci de ani,—ei, ș'apoi! — am fost un prost odinioară; la treizeci de ani dacă bătălia e pierdută, tot mai ai când câștiga alta.

— Louis, dragul meu, zise Bernard, pufnind cam forțat de răs, bună e zicătoarea: întâmplarea face pe om. Fie că această întâmplare să se găsească în drumul meu și o voi opri în loc pentru a n'o mai părăsi în veci. La dracu! — destul m'am târât, a sosit și timpul să-mi ridic fruntea. Numai să-răcia mă țintuește pe mine la locul cel mai

din urmă, cum pe bietul podagros îl țintu-
ește de scaun podagra. Vreau să fiu bogat.
Telul pe care îl întrevăd este atât de înalt!
Mi-ar trebui multe trepte ca să ajung la el.
Am să pun piciorul pe cel d'întâi punct de
reazăm ce-mi va ieși în cale și, mare e Dom-
nul! am să mă țin bine.

În prezent m'ar clasă oricine printre ne-
socotiți și printre necunoscuți, fie! Dar, cu
prețul unei infamii chiar, să pot numai ieși
din această sferă strâmtă și nesuferită, și
voi ieși, — ți-or jur! Nu mă crezi Louis?
Fără îndoială. Tu nu cunoști viața mea în-
treagă, plină de suferințe cumplite, de du-
reri; nu-mi cunoști nopțile nedormite și zi-
lele fără de pâine, și visurile mele înșelate:
inima asta trebuie să fie plină ca să dea la
iveală asemeni suspine, și, ca să ajungi la
astfel de maxime, trebuie să fii prea rău la
suflet ori să fi fost prea bun.

— Dar, te gândești, — zise Louis înspăi-
mântat — la cele ce-mi spui?

— Aceste tânguiri, răspuse Bernard, s'au
transformat în mintea mea cam de mult în-
tr'un plan bine hotărât. Ce vrei? Eu sunt
ateu! Cred prea puțin în împărăția ceruri-
lor, și, în jurul meu, văd una atât de fru-

moasă de cucerit: pământul! Iată ce împărăție îmi trebuie mie. Dar a venit și noaptea. Te las! Ai mai vreă să-mi dai mâna acuma, Louis?

— Ce mai întrebare! Ești nebun? strigă Louis?

Și întinse prietenului său o mână bine deschisă.

— La urma urmei, făcù Bernard, aveai dreptul să nu mi-o mai întinzi!

Înainte de a se despărți, Louis îi mai zise:

— Nu te mai gândi la toate nebuniile astea.

— Oh! răspunse Bernard, — în curând nu mă voi mai gândi de loc!

II.

Bernard locuia în vechea stradă de la Harpe, o mansardă mică, strâmtă, întunecoasă și mobilată sărăcăcios. Două scaune, un pat de chingi, o masă de lemn de brad, într'un colț un cufăr, câteva haine spânzurate ici coleă, un bust de ipsos al lui Voltaire, atât eră tot mobilierul. Lumina pătrundeă printr'o fereastră care dădeă pe strașină. Ochiurile ei sparte tot se mai țineau mulțumită unor fășii de hârtie.

Hârtii deavalma umpleau toată masa. La ea lucră Bernard, lucră harnic, înfrigorat, aruncând pe hârtie mii de gândiri fără sir, speranțe, așteptări zadarnice, suferinți și uri.

Bernard nu eră unul din acei neînțeleși de cafeneă care târâe dela un loc la altul pe lângă priveliștea mizeriei și a stricăciunei, dovada trufiei și neputinței lor.

Erà mai mult un singuratec decât un de-clasat. Familia lui (săracă) îi dăduse, cu prețul multor sacrificii, un început de educație, pe care în urmă și-o coplectase singur. De timpuriu el se simțise dus de instinctul și de gustul său către litere. Să nu blestemăm aceste prietene pururi credincioase, aceste sfătuitoare de fiecă oră. Dar oare n'au ele câte odată fața de curtezană și, ca Belcora poetului, nu beau ele oare, îmbătând pe alții, seva, sângele și viața iubiților lor ?

A intrat în arenă plin de încredere și de speranță. Părinții lui murise de mai mulți ani. Să vedeà el bine că erà singur în mijlocul învâpăeațului învălmășag, fără sprijin, fără avere, — dar ce-i pasà ! Se simțea tare și se știà cu inimă. Luptà. Explicați succesul, explicați, de puteți, soarta. Bernard muncea fără preget și cu toate acestea tot necunoscut rămânea, azi ca și ieri, mâine ca și azi. Răbdarea este o piatră pe care timpul o roade cu încetul. Bernard așteptà meren. Universul lui cu toate acestea, cât și viitorul lui, erau mansarda, jalnica-i mansardă, plină de visuri ambițioase.

Bernard, — ați puteà s'o credeți oare ? —

încercase de mult să îmbrățișeze o carieră nouă. Făcuse odată studii strălucite de medicină. Vrù să se servească de ele, dar se lovì din nou cu fruntea de pragul mizeriei. Aici ca peste tot, locurile erau ocupate, posturile luate. Literat sau doctor, Bernard tot Bernard cel nenorocit erà. Și zece ani de zile dăinuì această grea încercare, zece ani de sfortări neînțelese, de muncă ascunsă. Omul care muncește la câmp tot mai are privirea cerului și nu se plânge de a fi singuratic, dar ocașul înverșunat care își sapă eu îndărătnicie vâna pe sub pământ, nu-și simțeste el oare câte odată membrele oboșite și nu i se face oare silă de lucrul lui înăbușit? Căci noi primim bucuros ca viața să fie o dramă, numai ca să aibă și spectatori.

Nimeni nu se uită la el, și Bernard îmbătrâneà. Desnădejdea îl apucă într'o zi. Ingrămădi manuscrisele pe masă și le recitì.

— Ajunge, își zise el. Toate astea sunt false.

Le mai recitì încă odată. Cu fruntea în palme, încovoiat, gânditor, stete astfel mult, poate chiar plângând. Se făcuse noapte de mult. Erà frig.

— Astea o să-mi ție de foc, zise Bernard. Și aruncă toate hârtiile în sobă, arzându-le.

Bernard erà o natură stoică. Invierșunarea lui în urmărirea unui țel greu de atins ni-o arată în destul. Și cu toate acestea, când văzù prefăcându-se în serum toate visurile, toate speranțele lui, plecã capul și plânse.

I se păreà că ceva mureà într'însul odată cu hârtiile acele sterpe care se consumau în vatră.

Intr'adevăr, mureà tot ȋtrecutul lui.

Din ziua aceea se schimbă cu desăvârșire, caracterul lui se transformă, chipul lui luă o înfățișare nouă.

Până atunci îndurase totul fără ea să știe de ură.

Ura este o boală, fiind o temere. Și Bernard inimos cum erà nu se temeà de nimic. Dar când în sfârșit se văzù respins, aruncat cu atâta îndărătnicie și atâta timp, bășica cea rea pe care fiecare om o poartă în inima lui dete drumul fierei.

Bernard se făcù atunci mai posomorât, mai înverșunat, și se avântă orbește pe ca-

lea grășită și strașnică care trebuia să-l ducă neapărat la peire.

Se zice că ura descompune substanța ome-
nească.

Intr'adevăr această natură de elită se strică; toată flacăra pe care o purtă într'însul se întoarce în potrivea lui. Nu mai avu de atunci decât o singură idee, o idee sublimă când e bine înțeleasă; fatală când i se schimbă sensul. Bernard vră să ajungă.

Doctrina succesului deveni doctrina sa; o formulă în axiome. Și nu mai așteptă decât ocaziunea pentru a o pune în practică.

Nici nu încercă măcar să înlătore asemenea teorii, căci îi eră sete să petreacă. Viața așa cum i se impunea, îl apăsă. A încercă să reușească prin ori și ce mijloc, și a muri dacă întreprinderea nu izbutea, iată linia de conduită pe care și-o trăsese.

Se simțea el destul de tare spre a-și crea singur ocazia unui noroc; se credea destul de puternic ca să nu regrete acest moment din viața lui.

Deci așteptă.

Nenorocitul! Se credea singur, dar alături de dânsul avea un aliat, un aliat nenorocit: întâmplarea năpraznică,

Ea îi aruncă, într'o zi, o ocazie strașnică, și arătându-i cu degetul norocul la pământ îi zise :

— Uite — ridică-l.

Ca să-l ridice, trebuie să se plece până la crimă.

Bernard care trăise până atunci în nu știu care stradă din cartierul Templului, închiriasse tocmai, în strada de la Harpe, mica mansardă de care vorbisem. Își făcuse socoteală să poată plăti chiria și mâncarea cu prețul numeroaselor și necunoscutelor lucrări pe cari le întreprinsese de câțva timp ca : copii și cercetări științifice pentru un oare care candidat la Academie. Cum se instală se și puse la lucru.

Lucră ca un aiurit, pentru a se ameți, ca sclavul osândit pe veci să învârtească la moara mizeriei. Nu eșcă decât ca să-și ieă masa la vre-un birt negru de fum, unde mâncău niște salahori. Nu eră nenorocit. Lucrul său atât de mistuitor îl amortise. Anumite ocupațiuni au însușirea opiului și dau naștere la tâmpenie.

Bernard nu mai gândea, Bernard nu mai trăia.

Ferice Bernard !

Ca să-l scoată din acest vis nestrăvăzut, care ținea de două săptămâni, nu a trebuit decât puțin lucru, un zgomot, o nemica toată...

— Cum mai nimic !

Dar un cântec de-acasă pentru omul surghiunit, este patria; un colț albastru de cer printre zăbrele, pentru cel închis, este libertatea însăși. Ceeace Bernard auzi într-o seară eră mai mult și ea libertatea, eră chiar viața.

Bernard auzi zângănitul sonor al aurului.

Sări în sus. Vălul care îi acoperea de câțva timp vederea și care nu-l lăsă să-și vadă mizeria, se rupse, și văzù realitatea hideasă. Dintr'o singură privire îmbrățișă toate visele lui deșarte, vise de avuție și de mărire, și zdrobit căzù ca un om beat.

Pentru întâia dată se auziă acest zgomot. De atunci îl auzi în fiecare noapte. Bernard crezù că e vre-o nălucire. Mizerabilii nu viu însă să locuiască în astfel de mansarde triste. Nu, cu toate acestea nu se înșelase: aur eră ceeace se frământă așa, la doi pași de dânsul, dincolo de acest perete subțire.

Cine să locuiască acolo oare ?

Desigur vre-un avar cumplit și bătrân

spăimântător, urâcios, așteptând noaptea ca să-și numere bani la lumina vre-unei o-paițe fumegătoare. Bernard ghicise. Din ziua aceea nu mai trăi decât cuprins de friguri neconținute. Munca sbură, judecata se turbură. Prada unor nu știu ce soiuri de atături strani, Bernard se simți prins în vâltoarea unei mulțimi de gânduri nouă.

În fiecare seară, zgomotul începea aproape la aceeași oră și nu se isprăvea decât a doua zi cu revărsatul zilei.

Bernard nu mai dormea, ci ascultă.

Simția la auzul acestui zgomot supărăcios ca al cleștarului, trecându-i prin tot corpul un fior ciudat.

Se plimbă neliniștit și mânios atunci prin cameră.

Pumnii i se încheștau.

Scăpă cuvinte fără șir, blesteme, strigăte de turbare.

Sgomotul continuă, însă, încet, regulat, cu metodă. Fără îndoială, piesele de aur se îngrămădeau unele peste altele, matematiceste.

— Bătrân nebun! zicea Bernard.

Și se arunca îmbrăcat pe pat. Dar zgomotul

tul acelaș vecinie! Bernard își astupă urechile ca să nu-l mai audă.

Dar după o clipă iar se sculă trăgând cu urechea ca să prindă din sbor sunetul acestor piese de aur din mâna hrăpitoare a avarului.

Il vedeà chiar pe bătrân, uscățiv, slab, cu țeasta lucioasă, cu ochii strălucitori, strângându-și comoara, cum fiara sălbatică își strânge prada. Degetele-i istovite tremurau de înflăcărare la atingerea aurului iubit. Privirea i se învioră, nările i se umflau de plăcere, limba uscată și-o petreceà încet printre buzele subțiri, și albe.

— Nebun! de trei ori nebun! repetă Bernard. Și se aruncă din nou pat ca un îndrăgostit, în aiurare, și-și apucă capul în palme ca să înăbușe țipetele de desperare și de poftă.

Il ispitì să se ridice de odată și să-i strige. Sunt aici!... Te ascult!... Ia seama!...

Dar pentru dânsul ajunsese atâta plăcere să auză zornăiturile acestea, să aibă vedenia acestei grămezi de aur și să poată, în gând, să-și înfigă în ea mâinele lacome.

Tăceà deci, inima-i băteà, sângele îi se suià în obraz; gânduri nenorocite îi treceau prin cap; le respingeà adesea; dar zgomotul au-

rului continuă, și la chemarea unui clopot revencă în grabă.

— Oare e drept?... Omul acesta trebuie să fie, fără îndoială, bătrân; zilele lui sunt așa dar pe isprăvite... Zgârcenie, bătrânețe și moarte. Se potrivesc foarte bine aceste cuvinte. Eu însă, care sunt sărac, voi trăi, eu al cărui viitor de acum e desperat. Cu aurul ce-l posedă bătrânul aș fi liber, bogat, fericit! Ce frumoasă și nobilă viață aș duce? Aș putea, la largul meu, să fiu bun și virtuos. Iar el ce-o să facă cu dânsul? Om fără de minte, om ale cărui zile sunt numărate, își numără banii ca și când această avere întregă i-ar putea cumpăra o clipă mai mult de existență!

Oh! să lași avuția după tine; să-ți tragi sufletul pe o grămadă de aur, pe când alții, înglobați în mizerie, se târâc ca mine, sufăr și trăesc miserabil! Dar avuția aceasta o fură dela acei ce-i pot cere gologanul lor și bucata de pâine care li se datorește!

Cu ce drept a pus mâna pe ea? Cine i-a dat-o? a câștigat-o? În aurul acesta pe care poate l'a furat, este fericirea a o sută de familii!

Ajurarea îl apucă, nenorocitul. Suferea,

să țipe de durere nu alta, și adesea, ca un zămintit, eșea din mansarda lui, scoborâ într'o fugă scările, și plecâ razna pe străzi. Aerul de afară îi potolea frigurile, îi liniștea nervii.

Câte odată ajungea, în rătăcirile lui nocturne, la cheurile deșerte. Pașii lui singuri se mai auzeau pe trottoare. Sena resfrângea departe, miile de lumini ale orașului și curgea cu zgomot monoton.

Bernard avea, atunci, clipe de răpire stranii, își zicea că viața-i era neizbutită, și că un ochiu lacom privea această apă tulbure, care tot curgea înainte. Se aplecâ spre fluviu, își zicea că viața-i era neizbutită, și că orice speranță era stinsă, și că trebuia să moară. Fără îndoială, în momentele astea negre s'ar fi omorât; dar de odată curagiul îi lipsea. Se disprețuia, se blestema, îi era frică.

Ați văzut desigur în unele seri de iarnă când ceata învalue orașul și când fiecare se întoarce cu pași grăbiți către casă, oameni sărmani cu fețele supte, oprindu-se orbiți dinaintea galantarului momitor al vre-unui băcan. Foamea aprinde licăriri fatale în privirile lor lacome, mâinele lor tremurâ, gura

li se întredeschide, înfometată... Tot așa ascultă și Bernard în fiecare seară zgomotul pe care îl făcea avarul numărându-și comoara.

Intr'o zi se întâlni pe scară față în față cu un bătrân înalt, încovoiat, care îl privea cu un aer bănuitor.

Bernard îl măsură dintr'o singură privire. Ghicise că acesta era vecinul lui, avarul. Înfașurarea bătrânului avea ceva care te fermeca, la prima dată. O frunte proeminentă, părul cărunț, un nas drept, buzele subțiri, o piele zbârcită lipindu-se ca pergamentul îngălbenit de oasele eșite în afară ale feței, și pe lângă toate niște ochi rotunzi, înțepeniți cu privirea pătrunzătoare și înzestrați cu o prodigioasă putere magnetică,

Purtă un laibăr întins și negru care îi ajungea până la pământ; capul îi era gol, țeasta cheală ieșea galbenă și lucioasă din mijlocul unui colac de păr creț.

Zărind pe Bernard, avarul făcu o mișcare instinctivă, își închise laibărul, și deschizând de odată ușa, intra în odaie fără să zică o singură vorbă.

Bernard auzise, scârțâind prinzătoarea pe care o trăgea după dânsul avarul.

— Muț ca o ladă cu bani ! șopti el.

Toate acestea se petrecuse chiar în dimineața zilei în care am început această povestire.

III.

De mult încercă Bernard dar în zadar, să lupte în potriva obsesiunii acestui glas blestemat care-i tot șoptea la ureche, de o sută de ori pe ceas :

Cu aurul lui ai fi bogat !

Ajunse să fugă de casă ca de un loc nenorocit, să-și petreacă nopțile în vre-un colț ascuns și necunoscut al Parisului, unde zgomotul fatal nu-l putea ajunge.

Când se făcea de zi, se întorcea în mansarda lui din strada dela Harpe și ziua încercă, dar în zadar să lucreze; munca îl obosea, puterile i se istoveau de această ațătare neîntreruptă.

Infrigurat, enervat, se silea în zadar să întrunească într'un mănunchiu strâns legat toate impresiile răzlete; capul îi era un haos în care dospeau mii de gânduri fără sir. În haosul acesta, în noaptea aceasta, un

singur lucru mai lumină încă, o idee mai plutea, se întrupa și se arăta la fiecare clipă.

Și această idee era aceeași, pururi, ideea cea rea :

— Aurul acestui avar ar putea fi al tău !

Un astfel de gând pătrunzând în creierul bolnăvicios al unui om ca acesta, nu mai trebuia să iasă. Din contră, mai dăte încă naștere la o sumedenie de alte idei secundare, care toate duceau după ele pe Bernard la peire, în așa fel încât nenorocitul își zise într'o zi: adică de ce acest aur, nu ar fi al meu ?

Din clipa aceea, se isprăvise cu el. Bernard nu mai lupta de Ice, nu mai încerca să se împotrivescă șivoiului care îl târă, se lăsa dus, cu toate că era sigur de dânsul, căutând în toate părțile numai *ocazia* (zeița care servește rău pe cei onesti, și întinde mâna cu multă bună vreare cugetelor stricate).

Bernard încerca cam de multe ori să se afle în drumul avarului. Il salută politicos; câte odată încerca să deschidă vorba. Avarul însă îi arunca o privire sclipitoare, îngrijorată, și trecea repede, tăcut.

I se spuse că omul acesta locuia de mulți

ani casa din strada dela Harpe. Nu ştia nimeni nici cine erà, nici de unde veneà. Numele doar îi trădà obârşia lui germană. Il chemà Hermann Schwartz. Nimeni nu-i cunoşteà nici o rudă, nici un prieten. Nimeni nu veneà să-l vază, nici odată. Trăia singur, în mansarda lui, retras ca într'o vizuină. Eşeà rar; se deprinsese lumea să-l vază la intervale foarte lungi.

Nu dădeà voe în nici un chip să i se calce în casă. Viaţa îi erà îngredită să fi răpît pe un filosof.

Se clevetise mult, cum se zice, pe socoteala lui. Vecinii şi, mai ales, vecinele se ocupau mult de acel pe care îl poreclise cam uşuratec, *Ovreiul cel bătrân*. Dacă ar fi să crezi zvonurile îngânate pe aria populară a *Calomnici*, Hermann nu erà alt decât un om necinstit, şi fiecăruia îi veneà să crează că de erà aşà tăcut şi întunecat, trebuie neapărat să fi făptuit altădată vre-o faptă rea.

Toate acestea i se spuneau din toate părţile, ca din întâmplare. Din toate aceste desluşiri, el făureà un personaj închipuit, un avar după gustul caricaturilor hazlii ale lui Callot şi Hoffmann.

Îşi ziceà, desigur nu fără oarecare bucu-

rie, că bătrânul acesta furase aurul ce-l avea și că puteai fără muștrări de cuget să i-l zmulgi.

Apoi el se studià singur, căutând să descopere mobilul propriilor lui patimi, mobilul tuturor dorințelor lui.

Își puneà întrebarea de-ar fi în stare să ducă povara unui omor, presupunând că omorul s'ar fi comis.

Și marea întrebare, preocuparea lui cea mare erà :

Oare există remușcarea ?

Mai în totdeauna ființa omenească ajunge prin raționamente la concluzia care satisface în modul cel mai complet speranțele ei.

Bernard ajunsese să se convingă că remușcarea nu există decât pentru cei slabi; că omul destul de puternic ca să poată ține ascuns secretul unui omor, nefiind vinovat decât în ochii lui proprii, aveà dreptul să ceară societății, fără frică, fără șovăire, toate onorurile, toate triumfurile pe care le-ar putea râvni orice om onest.

Remușcarea neexistând deci pentru *omul puternic* (două cuvinte, oh ! trufie omenească, care nu se potrivește împreună) nu mai erà vorba decât să știi să te ascunzi tu des-

tul de bine ca să poți scăpa de urgia legilor.

Intrebarea așa dar erà :

— Să știi să comiți cutare sau cutare delict, cutare sau cutare crimă, dar prin combinații atât de sigure, urmărind un plan atât de bine chibzuit că nici un martor să nu existe, și să închizi atât de adânc secretul în fundul cugetului tău, încât nici un ochiu pe lume să nu-l poată găsi.

Cât despre ochiul lui Dumnezeu, nici nu se gândeà la el. Omul acesta erà de viță tru-fașă, din viță uriașilor; întărit prin știința omenească, dar destul de nebun ca să proclame ateismul în templul pustit al lui Dumnezeu.

Spiritul lui orbit de teorii false, alunecà repede pe povârnișul fatal care nu-l putea duce decât la o prăpastie.

Dar în acelaș timp, slăbiciunile, nedumeririle de altădată dispăreau. Nu mai lupta, luptător slăbit, cu nelegiuitele iscusințe ale poftelor lui râvnitoare. Se dase bătut. Aurul avarului erà acum al lui.

Se bucurà dinaînte de crimă. După dânsul, de când luase îngrozitoarea hotărâre, avarul îl furà. Pe bătrânul acesta erà ispitit să-l ia de guler și să-i strige :

— Dă-mi îndărăt ce-i al meu !

IV.

Dar cu toate acestea își zicea că trebuie să aibă răbdare. Se linișteà. Așteptà.

De-acum încolo se puneà singur chezaș, pentru viitorul lui. Norocul erà acoloa, pentru dânsul, lângă el. Dacă nu-l oprește azi, îl va opri mâine. Lucrul erà ca și făcut.

Il apucà câte odată râsul pe întunecosul Bernard cu hohote de veselie, încât înghețà sângele în vine lui Louis Verrier, epicuriantul pe care îl cunoașteți.

Lui Louis Verrier îi erà drag Bernard.

— Sărace băete, îi zicea el câte odată, la ce te gândești? E curată nebunie! Avuția e pentru muncitorii răbdători. Ca să rămâe pe vecie sub acoperișul tău caută să ți-o faci nevastă, nu amantă.

V'am mai spus'o: Bernard râdeà.

Verrier nu știà cu toate acestea până unde cangrena năpădise acest suflet. Poate

chiar că credeà că în toate acestea erà mai mult paradox decât perversitate. De aceea și el, când rămâneà îngrozit de toate discursurile prietenului său, când dădea din umeri tratându-le de exerciții de improvizație, iată că toemai în aceste împrejurări căzù și Louis într'o bună dimineată la Bernard acasă, îmbrăcat într'un costum de călătorie. Plecà chiar în aceeași seară la castelul de X, cu a cărui decorare erà însărcinat.

— Te las cu părere de rău, îi zise prietenului său. Sunt îngrijat. Îți închipuești tu oare niște oameni cum se cade cari se duc la vre-un spectacol, lăsându-și odrasla, un copil mititel plin de speranță, dar numai de doi ani și jumătate, cu o cutie de chibrituri în pat? Dragă Bernard, tu ești copilul acesta, s'o știi. Îți petreci viața jucându-te cu focul. Capul tău e plin de pulbere și mi-e frică să nu sară. Ți-o spun, ți-o repet și o știi singur, că ià foc.

— Dragul meu, răspunse Bernard, lasă-mă fără frică cu chibriturile mele. Dacă cumva mă voi servi de ele vre-odată, fii sigur că n'o să-mi dau foc nici mie, și nici mansardei, ci o să-mi aprind lumânările din salon.

Și prietenii se îmbrățișară. Louis plecà

clătinând din cap, iar Bernard simți o lacrimă curgându-i pe obraz.

O șterse repede, ca și când i-ar fi fost rușine de el însuși. Aceasta erà poate ultima dată când a mai plâns.

V.

Din momentul în care își zise că averea avarului îi va aparține într'o bună zi, nu mai căută decât ocazia.

Eșea puțin, preferând să stea alături de avar, să-l audă mișcându-se cât de des: ziua, umblând de ici până colo; noaptea numărându-și și răsnumărându-și aurul.

Când, din întâmplare, bătrânul Hermann își părăsese camera, Bernard îl urmărea pe stradă. Il pândea. Vroia să afle ce putea face acest om.

Nici odată Hermann nu întâlnea vre-o față cunoscută. Mergea încet, se oprea câte odată ca să răsuflă, sau se așeză pe o bancă în vre-o grădină publică. Cumpără din când în când merinde, brânză, sardele, pâne. Atâta tot. Se întorcea acasă, și cu ele trăea mai multe zile, închis în mansardă, lângă comoară.

Bernard ajunsese să știe și zilele în care avarul își părăsea locuința. Știa ce făcea la cutare sau cutare oră. Prin nu știu ce stranie visiune, îl zărea pe bătrânul Hermann prin zid, îl ghicea, îl vedea, ca să zicem așa, trăind, sau, mai bine, trăea viața acestui om care îi fusese necunoscut acum două luni.

— De-ar muri, zău, își zicea el câte odată, cui s'ar cuveni averea lui? Părinți n'are, prieteni n'are. Ar fi oare un furt dacă i-ai lua unui cadavru niște bani nefolositori?

Acestea erau, cum le zicea el, gândirile lui cele slabe, înturnări către șovăire.

Dar astfel de apucături de transacție cu cugetul lui erau rare, sau, mai bine, cum am mai spus-o, dispăruse.

O hotărâre liniștită și energică înlocuia într'însul frigurile primelor zile și ale acestei poște necurate de bogăție și de lux care îi înfiora tot trupul de lăcomie. Acuma nici noroiul chiar nu-l mai îngrețoșa.

Nu era oare pe cale să iasă cât de curând din acest noroi și să se curățe, mândru, de trecutu-i?

Dar de câteva zile nu mai auzise la avarul zgomotul obișnuit. Când venea noaptea nu se mai auzea un zornăit sonor de care i

se bătea inima atât de tare tânărului nostru. Ziua, nici un zgomot, nici un sunet. Nimic.

Instinctiv Bernard înțelese că acum ajungea la una din clipele hotărâtoare ale vieții lui.

Încercă întâi să se ametească, să nu se mai gândească la aceasta, speriat de gândurile care îi veneau; pe urmă se reculese. Își zise rece că bătrânul trebuie de sigur să fie bolnav și că astfel se ivea ocazia pe care o așteptă de atâta timp.

Planul și fu gata în mintea lui, iar în gând se puse să-l și împlinească.

Iată ce eră să facă :

Se ducea drept la bătrân, cu inima deschisă; îl căută, îl păzeă, nu-l mai părăseă; se făcea sluga lui, sclavul lui. Herman n'avea familie. Cui alt ar lăsa averea, decât aceluia care i-a închis ochii ?

Și tot așa făcea un plan întreg, pe care în urmă îl dăramă. Cine știe ? se poate cumva găsi vre-un testament după moarte și testamentul acesta ar nimici tot, îngrijire, îndatoriri, combinații uneltite timp îndelungat. S'apoi, mai mult ca sigur că acest bătrân bănuitor ar refuză orice ajutor pe lân-

gă dânsul. Trebuie dar luată altă hotărâre. Dar dacă boala bătrânului ar fi mortală, de ce să nu-l las să moară, singur, fără ajutor?

Nimeni nu se sinchisea de el. Nu s'ar băgă de seamă lipsa lui. Se arăta așa de rar celor din casă.

Și Bernard crezù, de data asta, că nime-
rise.

De trei zile — le număraseră bine zilele as-
tea atât de lungi, — de trei zile de când bă-
trânul nu mai dădea semne de viață.

Ce se făcuse? Nu cumva murise? Mort!
Și această idee îl făcea să tresară, inima să
i se umple de bucurie.

Moartea bătrânului Hermann însemnă
trăsnetul distrugând ca din senin piedica pe
care o măsură o clipă mai înainte cu groază.
Intâmplarea neașteptată, fatalitatea, Dum-
nezeu însuși parcă intră pe neașteptate în
joc și aruncă lui Bernard cele mai bune
cărți.

Prilejul, schiop la venit, înaripat la dus,
se îndreptă spre dânsul; Bernard îl prinse
îndată.

Dacă avarul murise, și judecata o arăta
îndestul, trebuia numai decât pus mâna pe
avere. Cât e ziua de mare Bernard nu făcù

altceva decât să caute cum și-ar putea ajunge scopul. Fapta trebuia să înlocuiască gândirea, realitatea să urmeze îndată visurile.

Sosi și noaptea.

Bernard știa că mansarda bătrânului avea o fereastră ca și a lui, care dădea la stradă. Dinaintea ferestrelor streășina avea eșire în afară pentru susținerea ulucilor, pe care putea trece de-a lungul acoperișului, desigur nu fără primejdie. Bernard deschise fereastra.

— Ciudată cale și asta, care mă va duce poate la avuție.

Se întoarse și se așeză la masă, printre cărțile lui de studiu.

— Ce sunt astea toate? zise uitându-se la ele cu dispreț. Vorbe! Destul cu vorbele! Și avea dreptate bolnavul. Jos cu gândirea, trăiască mașina! Dumnezeuastră aveți idei? Ei bine, noi avem aur. Indărăt, proștilor! Aur, poftiți poate aur? Voin avea, mâine, nu mai departe! Mâine! Dar e cam mult până mâine.

Luă o carte, o deschise la întâmplare. Eră nu știu ce culegere de poezii. Citindu-le, altă dată Bernard se simțise emoționat.

Acuma dete din umeri și cu un ton plin de amărăciune :

— Poetii ! zise el, — niște nebuni !

O aruncă.

Cartea căzù într'un colț, iar dintr'insa căzură, ca dintr'o ramă, câte-va foi de liliac vestejit și de trandafir.

Dintr'o mișcare necugetată și instantanee, Bernard se aruncă spre ele.

Se aplecă, și se puse în genunchi ca să le adune. Ateul care nu-și plecà fruntea dinaintea lui Dumnezeu, se înjoseà dinaintea acestei amintiri.

Luă binișor flecare fărămătură, cum ar luă copilul un fluture peștit, de frică să nu-l scuture. Câte-o foaie de trandafir i se striveà din când în când între degete ? Li adună praful în palmă. Odinioară nu vorbeà oare de o comoară ? O comoară ! Aceste flori îngălbenite, fără miros, fără culoare, erau deci o comoară.

Poate erau un sfat, poate un regret, poate o remușcare.

Florile acestea sermane se îndreptau către el și îi vorbeau. Lucrurile prind și ele grai, dar numai la anumite ore, în zilele de nenorocire, în momente de fericire.

Bernard ascultă :

— Adu-ți aminte, spuneau florile vestejite, adu-ți aminte de tinerețea ta, de primăvara ta! Iluzii, himere, beție, lucruri nevinovate, speranțe mari, mângăeri drăgălașe, le-aveai pe toate. Viața îți surâdea, Bernard. Drumurile erau înverzite, cerul albastru, aerul curat și plăcut. Pe vremea aceea viața ți-eră scumpă. Umblai cu bărbăție, la dreapta având credința, la stânga speranța, și dragostea în față. Erai bun, și în slăbiciunea-ți, copile, erai tare. Puterea nu-i trufie, ba câte odată e chiar umilință. Îți mai aduci aminte? Bogat nu erai. Dar ce-ți pasă! Toată averea a ta eră. Munceai cu foc; țelul îți strălucea înainte, un țel îndepărtat de tot; dar, la urma urmei, n'aveai picioare și putere ca la douăzeci ani?

Adu-ți aminte, Bernard, adu-ți aminte de ziua în care ne-ai cules acolo, pe costișurile înverzite, în ziua acea cu soare, la 20 Mai. Frumoasă să fi fost ea oare? Eră încântătoare, și-ți surâdea atât. Să te fi iubit? Atâta ce-o iubeai! O găteai cu toată poezia ce duceai în tine, și erai mulțumit, căci îți făceai iluzie, erai fericit. Când nu mai ești destul de bogat ca să poți împrumuta și altora din comorile pe care le porți în sufle-

tul tău, dragoste, farmec, poezie, totul s'a isprăvit, s'a jucat întreaga piesă. Pe timpurile acelea, orchestra abia preludă. Frumoasă simfonie, Bernard. Cântec de aiurare și de beție, de dulce evlavie, triluri amoroase, melodia fericirii! Și-ți spuneă: O să mă iubești mult oare? Iar tu îi răspundeai: În veci, în veci, sau atât cât voin păstră aceste flori la mine. Uite, florile sunt aici, Bernard. Ea unde-o fi? Dar ție ce-ți pasă? Uite-te bine, deschide bine ochii. Cerul e tot așa de albastru, iarba tot așa de verde, cântul tot așa răcrește, amorul e tot atât de tânăr. Adu-ți aminte de trecutul tău; uită Bernard, uită prezentul. Timpul care ne-a vestejit, ți-a vestejit și ție inima, dar numai puțină rouă, Bernard, o lacrimă de regret, de speranță, o lacrimă de credință, și poate să înflorească iar.

Bernard se mai uită la flori.

Le luă în mână și le mototoli.

— Nu, nu — își zise el, — *acolo e țelul!*

Și privirea lui se îndreptă către mansardă.

Aruncă florile pe fereastră.

Vântul le învârti puțin; apoi, una câte una, trist, — bietele rămășițe ale unor tim-

puri pierdute, — căzură pentru vecie, de data aceasta, în noroiul scursorilor !

Bernard socoti că mai aveà încă mult de așteptat.

Eși. Merse într'õ doară prin Paris. Tim-pul erà frumos. Pe străzi erà îngrămă-deală. Bernard umblà încoace, încolo, când vesel, când intunecat, îngânând un refren de vodevil, când oprindu-se în loc ca să blesteme. I se părea că orele trec foarte în-cet. Se nità la toate ceasornicele de pe drum, mai ales pe cele care înaintau. Instinctiv, pe măsură ce se scurgeà noaptea, se apropià tot mai mult de strada de la Harpe. Când sună de zece, erà tocmai în fața casei. Cal-culase aceasta ? Desigur că nu. Mergeà ca împins de-o mână. Făcù câțiva pași pe di-naintea porții, apoi intră. Pe scară erà în-tuneric beznă. Urcă încet până la mansardă. Ajuns acolo, își alipì urcechea la ușa avara-lui și ascultà.

Totul tăceà la bătrân în casă.

— Nimic, își zise Bernard.

Intră în odaea lui, mergând cu pași do-moli. De odată se oprì. Auzise deslușit zgo-motul obișnuit, zgomotul aurului pe care îl

frământă avarul. Un singur lucru îi trecu prin gând: avarul nu murise.

Ii veni rău. Picioarele i se împleticise. O greutate îi apăsă pe piept.

Dar greșise, fără doară. Degeaba mai întindea gâtul ca să asculte: zgomotul nu se Răsufală.

mai auzi.

Apoi iar începù să șovăiască. Sângele i se suie la cap, pulsul îi băteà cu putere.

— Trup șubred, — zise el — trup care nu poate suportă greutatea gândurilor mele!

Deschise fereastra și stete mult rezemat în coate privind la stradă. Vântul îi zbârleà părul, ochii îi erau fixi, perduți, măriți ca la un nebun.

Zgomotul de afară, larma trecătorilor ajungeà până la dânsul. Incetul cu încetul însă totul se liniști. Luminele se răriră pe la case. Din nenorocire, noaptea e luminoasă, se gândeà el.

Apoi adăogă :

— Dar cine m'ar puteà vedeà la ora asta?

Făcù câțiva pași prin odaie, se opri un moment, și de-odată :

— Haide, zise aproape tare, — s'a isprăvit,
acum e acum !

Incălecă peste fereastră, și plecă la noroc
pe streșina care se îndoii trosnind de greu-
tate.

VI.

Bernard începuse să se târâe spre fereastra avarului. Se agăța de cele mai mici eșituri ale zidului și se strecură pe lângă acoperiș. Nici măcar nu se gândea că era spânzurat de-asupra unei prăpăstii. O singură mișcare numai și și-ar fi putut sfârâma capul de pietrele străzei. Dar nici lunaticul, care umblă fără să tremure pe marginea prăpăstiei, nu are mai multă conștiință de pericol, decât avea Bernard în momentul acesta.

O singură dorință, un singur gând umplea acum creierul acestui om : gândul să stăpânească aurul pe care-l râvneă. Dorința aceea îi turburà mințile.

În asemenea moment cred, că nu s'ar fi dat înapoi, nici față de martori, să-și împlinească crima.

Ajunsesse până la fereastră. Privirea lui

se scufundă, în mansarda avarului. La lumina slabă a lunei ajunse încetul cu încetul să deslușească cea mai mare parte a lucrurilor ascunse în penumbra acestei încăperi.

În fundul unei camere de o goliciune spăimântătoare, transpirând mizeria (o mizerie hidoasă) un pat prost, desfăcut, cearceaful târâind pe jos, un scaun trântit, și în mijlocul mansardei, zăcând pe jumătate gol, cu picioarele și brațele lui lungi și slabe eșite dintr'o cămașă ruptă, avarul; avarul cu membrele chircite ca ale unui cadavru după o crudă agonie.

Un oftat hidos de plăcere eși din peptul lui Bernard.

— Ah! — zise aproape tare, știam eu că murise.

Impinse fereastra care, rău prinsă, se deschise pe loc, și sări în mansardă.

Un miros de grăsime râncedă îl trăsni pe dată.

Eră o adevărată vizuină infectă în care bătrânul Hermann își trăgea sufletul, în mijlocul celei mai cumplite zgârcenii.

Luna lumină slab corpul nemișcat al bătrânului. Bernard se apropia.

Hermann trebuie să fi căzut tare din pat.

Din salteaua de pae spartă eșea o adunătură de bucăți de aur care se îngrămădeau într'o căpiță strălucitoare lângă cadavru.

Mânele bătrânului erau și-acum vârâte în această bae metalică, și nemișcarea lor păstră grozava chircenie a lăcomiei satisfăcute.

Cât dădù cu ochii de acest aur, și lui Bernard îi eși din piept un muget de plăcere.

Se aruncă peste grămadă, ca o fiară și râzând, țipând, plângând, se tăvăli pe jos sărutând nebunește bucățile de aur.

Când îi trecù aiurarea primul lui gând fù:
— De-ar veni cineva!

Par'că ar fi fost o poveste în care eroii își umplură buzunarele cu giuvaeruri de aur pline cu pietre scumpe. Și luà, tot luà mereu. Mâinele lui neastâmpărate, cotrobăiau cu nesăț salteaua de paie a avarului. Se isprăvisè. Nu mai găseà nimic. Cu toate asteà tot mai căută încă, căută mereu.

În momentul acesta auzi în dosul lui un oftat, un horecăt.

Se întoarse năpraznic, cu ochii pierduți, cu părul vâlvoi.

Cu toate aceștea, nimeni.

Atunci se aplecă până la avar.

Lura lumină cu lumina ei fantastică chipul zgârcit al bătrânului Hermann.

Bernard dete un țipăt și făcù un pas înapoi.

Hermann nu murise.

Nu, ochii lui trăiau, dilatați, măriți și mai mult de apropierea momentului celui din urmă; trăiau și îl priviau fix, cu îndărătnicie. Ochii aceștia vorbeau.

Oh! ce privire lungă, adâncă, îndrăcită, ce lumini înțepenite, arzătoare, ce punct negru în mijlocul acelu cearcăn alb, privire care par'că zicea: hoțule!, care țipă: omorătorule!

Lui Bernard îi fù frică un moment, dar numai unul.

Se apleacă până al el și, privindu-l în față, îl apucă de mână. Mâna erà rece, fără vlagă ca de mort.

Această atingere, îi injectă lui Hermann ochii în sânge; un fulger de mânie neputincioasă îi luminează de-oadtă luminele ochilor, și un sughiț de durere i se opri în gât.

Fù ca un țipăt nearticulat, hidos, un sunet neomenesc.

Nu putea vorbi bietul om, dar acest sunet răgușit și privirea aceasta răutăcioasă spu-

neau destul de limpede, ceea ce se petrecea atât de dureros în trupul acesta aproape fără de viață.

Bernard era doctor; văzuse de multe ori moartea față în față, moartea în toată goliciunea, sau subț toate chipurile ei.

Invățase să fie calm în fața ultimelor ei grozăvii. Inima nu-i bătea în fața unei agonii, căci cunoștea secretul, această primă treaptă a științei: să nu te miște nimic, la căpătâiul unui muribund.

În momentul acesta strașnic, știu să fie calm și să-și dea seamă pe dată de starea bolnavului. Bătrânul Hermann avea să moară de un atac fulgerător de paralizie generală. Extremitățile îi erau de acum reci și ceea ce mai trăia la ora aceasta în bătrân, era numai privirea plină de foc, străbătând ca ferul roș, ce-o îndreptă cu îndărătnicie către dânsul.

— Până mâine seară, își zise Bernard, omul acesta va fi murit.

Dete drumul mânei pe care o mai ținea, se ridică, și rece își urmă cereetarea începută. O scenă groaznică se petrecu atunci. Bernard întrebă ochii lui Hermann, ca să

citească în ei secretul ce-l ascundeă în inimă.

Își făcuse din victimă un complice.

Ochii lui Hermann se acopereau de fibre mici de sânge și se cercăneau în roș foc.

Și Bernard își urmă cercetările, cotrobăind pe ici pe colo, oprindu-se ca să-i zică bătrânului Hermann :

— Nu mai e nimic ?

De odată ochiul avarului se făcù îngrozitor și privirea lui luă o înfățișare stranie.

În privirea aceasta eră înfricoșare, supărare, ocări și rugăminti.

— Ertare, ertare ! ziceă el.

Și adăogă în același timp: „Hoț de mișel!“
Bernard înțelese.

— Aici e — își zise el.

Își băgă cu nesăț mânele într'un cufăr vechiu, și tresări când degetele lui simțiră contactul unui portofel, pe care îl deschise. Portofelul eră ticsit cu tot soiul de valori.

Deschizându-l, Bernard scăpă câteva bilete care căzură la pământ; unul din ele se lipi chiar de obrazul bătrânului, de chipul acela plin de sudoare rece.

Bernard îl luă pe dată; mâna lui atinse fața firavă a lui Hermann, și nu-și putù

opri o înflorare ca la atingerea unui șarpe.

Pielea eră rece și jilavă. Bătrânul trăgea să moară; ochiul se stingeă.

Bernard se ridică.

Eră sigur acum că bătrânul nu mai avea nimic. Puse la locul lor toate lucrurile cum erau, îndreptă cum putu mototoalele saltelei de paie, puse la loc cufărașul, toate cu răceală, fără grabă, cu încetineala liniștită și măsurată a unui fecior de casă.

Ochii fixi îi urmăreau toate mișcărilor.

Luna umplea, acuma, mansarda de o lumină cenușie și palidă, și dădea acestei scene întregi o culoare fantastică.

— Sărmane om, zise Bernard tare, nu-mi făcuseși nimic. Dar la ce te-ai găsit în calea norocului meu? Pietrele care încurcă drumuri sunt strivite, aruncate departe!

— Mizerabile, zise privirea.

Bernard dete din umeri.

Se aplecă din nou la dânsul și-i puse mâna pe inimă.

Sângele nu mai bătea decât slab, moartea venea.

— Încă un ceas, — se gândi Bernard.

Se uită la cer. Nu se făcea încă de ziuă.

Iși zise atunci :

— Voi aștepta.

Se așează alături de avar, cu ochii la dânsul, cu brațele încrucișate, hotărât să nu plece decât când se va isprăvi drama.

— Cu toate acestea, își zicea el, de-aș vrea n'aș putea să-l caut? Căutare, — ei aș! ar fi să-i fac într'adevăr un prost serviciu. E condamnat. C'o muri azi sau mâine, ce are a face! Pentru mine nu e mai bine să moară în astă noapte?

Privirile acestor oameni, se încrucișară ca două spezi : una plină de durere, de mânie, de dispreț și de blestem; cealaltă plină de batjocură îndrăcită și de nu știu ce strălucire care arată a triumf. Eră un duel înspăimântător, un duel înversunat, dar un duel ca acele cari se petrec pe platforma eșafodului între călău și condamnat. Victima și învingătorul erau desemnați dinainte.

Și cu toate acestea Bernard găseă că bătrânul trăgeă cam mult să moară. Odată chiar se aplecă la dânsul cu mâinele întinse, cu degetele încleștate, ca și când ar fi vrut să-l sugrume. S'ar fi isprăvit mai de-

grabă. Dar se gândi că a doua zi s'ar găsi la sigur urme.

— Am înebunit — zise sculându-se. Mai are câteva minute și s'a isprăvit cu dânsul

Și așteptă :

Pe la unu, o scânteie nouă trecu prin ochii lui Hermann. O tresărire spăimântătoare îi trecu prin tot trupul, par'că ar fi încercat, printr'o sforțare supraomenească să se agațe de viață. Dar n'a fost decât un moment. Nervii întinși de această ultimă supraexcitare, se destinseră ca coarda unui arc.

Prin ochii bătrânului mai trecu încă o ocară nouă și sângeroasă; un soi de bale hidroase i se opriră pe buze cu cel din urmă sughiț. Din gât eși un sgomot grozav, ca dintr'o țeavă plină ochiu ce s'ar golì de odată. La început grăbit, regulat, acest zgomot ca de apă se stinse încetul cu încetul. Nu mai trăia nimic din bătrânul Hermann, nimic, și cu toate acestea privirea eră aceeași, fixă, spăimântătoare, mărită.

Bernard nu mai simți nici o bătae a pulsului. Se sculă palid, dar indiferent.

Aruncă o ultimă privire asupra cadavru-lui și strângându-și la piept averea (eră bo-

gat acum) încălecă din nou peste fereastră.

Se isprăvisc.

Se aruncă înbrăcat pe pat și ascunzându-și sub cap comoara răpită, închise ochii ca să doarmă.

VII.

Dar îl mistuiau frigurile.

Cum se crăpă de ziuă, sări în picioare, neliniștit, cu nervii iritați.

Eși.

Ca și avarul, pitulise și el în dimineața aceea într'un colț ascuns al mansardei, bogăția pe care spunea că a *cucerit-o*.

Port-Royal ne învață să nu umblăm prea mult cu vorba. Cuvintele joacă totuși pe lume un rol mare; cucerirea este învoită, adesea preamărită, iar furtul e desprețuit și pedepsit. Cucerire și furt, două extreme care se ating. Anume eroi dau mâna unor anumiți bandiți.

Timpul în ziua aceea era frumos.

Bernard se plimbă mult, sorbind căldura soarelui și aerul curat până în fundul plămânilor, simțindu-se fericit că trăește.

Străzile erau pline de lume, de lumină și

de zgomot. Zgomot ce nu-i părea lui Bernard a larmă ci a veselie. Noi măsurăm adesea fericirea altora după a noastră proprie. În gând Bernard socotea cam la ce sumă s'ar ridică averea avarului, și ajungând să facă un total nu putea să-și oprească surâsul. Se vedeă de acuma iubit, sărbătorit, lăudat, de oarece eră bogat.

Putea să se compare cu o corabie, bătută de furtună, ridicată de valuri, părăsită, într'un cuvânt fără ajutor, în mijlocul oceanului. Vântul bătuse, marea se ridicase, amenințătoare.

Mereu luptă înverșunată, muncă necontenită, manevre anevoioase. Dar acuma totul a luat un sfârșit. Pământul se ivise la orizont, corabia de odată reparată intră triumfătoare, în port, în bubuitul tunurilor, în uralele mulțimei. Și, știă oare cineva dacă călătoria fusese aprigă, dacă drumul fusese drept, și prin ce primejdii a trecut echipajul; dacă pe puntea aceasta măturată cu îngrijire cursese sânge, dacă ura sau ciurma locuise în cabinele ei? Se îngrijea cineva de trecut? Știă cineva dacă corabia eră a unor corsari sau pirați? Nu se uită nimeni, decât la pânzele cochetă, la carena elegantă,

și la atâta strălucire și la atâta gingășie! Te salut, frumoasa mea fregată, și pe tine, echipaj al ei! De unde vii? Din necunoscut. Cine ești? Ce are de-aface! Te salut.

Da, Bernard semănă cu această corabie. Furtunile fusese strașnice, drumul său aprig. Uneori lăsase chiar în luptă câte o parte din el însuși sau din conștiința lui. Omul moral cu timpul se desagregă și el, ca și cel fizic, dar poate ceva mai iute, și de câteori nu se zice că sufletul se desface de trup, când acum de mult, vai! fărâmiță cu fărâmiță el s'a și dus. Fața lui Bernard păstră oare vre-o urmă de desperări, dezluzii, de crima sa? Nu. Ca și marea, chipul omenesc înghite și ascunde bine secretele, abea vre-o zbârcitură de mai arată ochiului încercat al cercetătorului, că acolo a fost odată un naufragiu.

Așa se gândeà mândrul Bernard, și încheierea acestor gândiri erà : că lumea este a îndrăzneților.

Se întoarse acasă pe la miezul nopții. Scara erà plină de lume. Un moment, țaria lui de caracter îl părăsi. Oțelul cel mai bine călit poate să se moaie.

— Au deschis uşa avarului, se gândi el. De-ar fi vorbit cunva.

Zărindu-l câțiva oameni strigară :

— Domnul Bernard ! Iată și domnul Bernard !

Bernard simți că se îngălbenește.

— Domnule Bernard, îl întrebară unii, nu erai vecin cu Domnul Hermann ?

Bernard își stăpâni emoția și răspunse :

— Într'adevăr, ce s'a întâmplat ?

— D-l Hermann a murit.

— A murit ?

— A murit ! Ne-am îngrijorat însfârșit de lipsa lui prea îndelungată. Azi dimineață, spărgând uşa, l'am găsit, în mijlocul odăiei, rece, fără suflare

— Azi dimineață ?

— Moartea -- a spus doctorul, dată de mai bine de 12 ore.

— Dobitocul ! se gândi Bernard.

Vrù să se urce în mansarda bătrânului Hermann. Comisarul procedă, chiar atunci, la ridicarea cadavrului. Un om seriă. Camera erà plină de vecini, de curioși, și comentariile, observațiile, flecăriile, banalitățile nu mai conteneau.

Bernard se apropiè de cadavru.

Ochii avarului erau deschiși mari de tot cu privirea înțepenită, dar acum sticloși.

Bernard nu făcù nici un semn, nici un gest.

Spuse numai cu un ton indiferent.

— E trist!

Pe urmă se coborâ.

— Ei! îi spuseră toți.

— O nenorocire, le răspunse el; dacă aș fi știut, sărmanul om, așa de bolnav, eu ca vecin...

— Ce are a face, zise o femeie, nu e vina dumitale.

Bernard nu se mai întoarse decât tocmă seara. Iși aruncă întâi ochii să vadă ce-i fac banii (viața lui!), pe urmă luă o carte la întâmplare, și încereă să citească; dar odată cu noaptea începură și frigurile. Se culcase, se sculă. Se apucă să asculte, de nu cumva se aude vre-un zgomot la Hermann. Printr'un efect sanguin comun, i se părù că zângănitul aurului reîncepea ca altădată.

— Am înebunit! își zise el.

Și cu toate acestea tot ascultă cu îngrijire.

Se plimbă în lung și în lat cântând ca să-și facă de urât.

Auzeà deslușit pași în odaia vecină, și atunci el, omul fără frică, tremură.

Acest cadavru pe care-l știà acoala la câțiva pași de dânsul, îl apăsà ca și când l'ar fi dus în spinare. În lungile ceasuri ale nopței, atunci când obiectele mărite de închipuire iau în ochii noștri forme stranii, se petrece nu știu ce transformare care face să fie fricoși pe cei mai bărbați dintre noi.

La mijloc sunt numai nervii. Anumite temperamente ușor zdruncinate, nu pot îndurà nici cea mai mică zguduitoră. Bernard se întărâtà împotriva lui însuși din cauza acestei becisnicii; dar tocmă atunci îi trecău prin minte nu mai știu ce idei nebune de amintiri vechi, și ca altădată, îi veneà să se tot gândească la basmele babelor și la stafiile cu care doicele ne-au legănat.

— De s'ar întoarce sub chipul unui strigol,
— își ziceà el, — de s'ar arătà, amenințator,
în giulgiul lui, sau mai bine, de-ar fi aici
din dosul meu, urmându-mă, pândindu-mă,
gata să mă lovească ?

Un fior nespus îi trecu prin șira spinărei;
îl apucă cu frig.

— Zău ! Nu sunt eu om fără minte ?
adăugă el. Oare mecanismul nu s'a stins,

oare corpul nu se descompune, în momentele acestea, și oare în curând nu se va face pulbere și ca dizolvat într'un acid ?

Și atuncea se linișteà. Uită de avar și nu-și mai aduceà aminte decât de zilele țesute în aur și mătase, care în curând vor curge pentru dânsul.

Se vedeà bogat și celebru ; tronà ca un rege, în mijlocul lingușitorilor, atrași de mesele și favorurile lui, sau legați de daruri ; își băteà joc de toți și de toate ; beà, mâncà și trăià fericit, mereu fericit.

Adormi, pe la răsăritul soarelui, liniștit și adânc.

Fără doară că firea lui puternică învinsese. Zgomtul ce-l făceau dincolo în odaia avarului oamenii care băteau sicriul în cuie îl trezi.

Se sculă iute. Când să iasă, dete peste sicriul pe care îl scoborau jos.

Scoase pălăria și scoborâ scara în urma lui. Se uită la cosciug cu o privire fixă și surâdeà.

Pe Herman îl așeză în dricul săracilor.

— Am să-l însoțesc, își zise el.

Dricul se puse în mișcare.

Singur Bernard îl urmă. Trecătorii salutau.

— Nevastă-sa, ziceau ei.

— Ba nu, prieten trebuie să fie.

— Tată sau frate.

— Bietul băiat!

Când îi auzea Bernard, inima-i i se umplea de trufie. Crima îi aduse și acest câștig moral.

Ajunseră la cimitir.

— Unde duceți cosciugul?, întrebă Bernard.

— La groapa obștei!

— Dreptate! — zise Bernard. Nimica pe degeaba, nici măcar groapa.

Aceasta era gata. Ea trebuia să găzduiască pe cel dintâi venit.

Bietul mort fu scoborât într'însa.

O să știu că e aici! se gândi Bernard.

Se uită la gropăși cum aruncau lopetile de pământ peste cosciug, pietrele cădeau jalnic peste lemn, pământul sună surd.

Când se isprăvi, Bernard le aruncă câțiva bani, și mai stătă un moment cu brațele încrucișate, lângă groapă.

— Acolo e! repetă el, — a murit! Și morții nu învie. De-acum a mea e lumea. O învârtitură și iată și averea. S'apoi, ce i-am luat? O pârghie de care nu se servea, nero-

dul! Și în schimb îi dau acest colț de pământ și liniștea. Suntem chit!

Se îndepărtă, cu inima și mintea libere. La restaurant mănăcă bine. Luă la operă un loc bun. Se culcă și dormi minunat.

Când se trezi eră foarte voios.

În viața lui nu i se păruse soarele așa de strălucitor, viitorul așa de frumos, viața așa de ușoară.

De acum încolo se simțea stăpân pe urșita lui. El care ascultase într'una, va comanda și el de acuma.

Eră mândru. Se știă liber.

Când puse piciorul în stradă, îi scăpă, cu un oftat plin de mulțumire desăvârșită, acest singur cuvânt, care spunea multe.

În sfârșit!...

VIII.

Bernard nu mai stătù mult în vechea casă din strada dela Harpe. Plecă într'o bună zi, fără a se ști unde. Ce le păsă vecinilor ce erà să se facă un om cu așa puțină greutate.

De nenorociți nimeni nu se îngrijește.

Și de Bernard nimeni nu se îngrijì.

El, cu toate acestea, părăsise Parisul pentru câțva timp. Se duse prin țările acele cu soare pe care le întrevăzuse de atâtea ori pline de făgăduinți dulci, în visurile lui de altădată.

Vizită așa, turist vesel, Spania, Italia și Grecia. Mai aveà încă în suflet destulă admirație pentru preamăriri și capo'opere. Călător gentilom, el se îngrijeà mai mult de un hotel decât de un tablou, și se simțea mai mișcat de apucăturile atâțătoare ale orașelor spaniole, cochete și strălucitoare ca niște ochi andaluzi, decât cele grecești și la

tine decăzute și frumoase doară prin acea dulce și palidă oglindire a trecutului, a amintirei, care seamănă a apus de soare.

Avuția mai mult decât sărăcia este piatra de încercare a sufletului. Bernard, sărac se credeà mare altădată. Bernard bogat!.

Unde erà Bernard cel visător, cercetătorul acela ce muncea cu foc toată noaptea, în odăița lui din pod, benedictin la douăzeci de ani, care-și sacrificà totul pe atunci artei, științei ?

Nu mai erà acesta Bernard. Se sinucisese.

Acesta chiar nici n'ar fi putut trăi, un om de treabă, gândiți-vă ! Nu mai erà decât d. Bernard cel bogat !

Cine l'ar fi întâlnit, în călătoriile lui de plăcere cheltuindu-și nebunește, în veselie, banii, și ducând viața de prinț, de sigur că n'ar fi bănuit cărei drame neguroase urmă această îmbătare și această fericire.

Centrul lui, cu toate acestea, viața lui, cultul pe pământ, pentru el mai bun, tot Parisul erà. Se întorsese. Trecuse cel puțin șase luni de când îl părăsise.

Parisul e mare. Cu toate acestea Bernard își făcù loc. În lumea interlopă a chefliilor și a femeilor ușoare, fu cunoscut în curând,

și reputația lui fu aceea a unui tovarăș vesel, a unui partener neobosit, gata vecinic să ție cea mai mare prinsoare, să se întreacă pentru cea mai frumoasă femeie, să bea cel mai bun vin.

Bernard, se gândea cam puțin acum la glorie. Deșertele cuvinte de viitor și de vecinie i se păreau goale de tot acum.

Ceeace îi trebuia era luxul acesta pe care desperase să-l atingă vre-odată, viața lui era această înfrigurare continuă, această ațâțare care i se părea atât de scumpă. Se dădă ei tot, cu trup cu suflet, fără pas, fără odihnă. Și dus de acest șivoi repede al vieții pariziene, nici nu se gândea la remușcări!

Abea de mai avea timp să se gândească la fericirea lui.

Ceeace îi lipsește mai mult omului este timpul. Presupuneți-l stăpân pe durată, mâine va euceri întinderea și cu adevărat va fi regele lumii. Experiența face pe om; s'a spus, experiența este un fruct pe care nu-l culegi decât când s'a stricat. Timpul a lipsit și la mulți alții. Stăpân pe timp, omul devine Dumnezeu. Căci cea mai limpede de-

monstrație a lui Dumnezeu nu este oare, într'adevăr, vecinicia ?

Am spus că Bernard nu se gândeà la re-
mușcări. Nu pentru ca să uite. Bernard se
lăsà a fi atras de vârtejurile magnetice ale
Parisului. Ce trebuință aveà să uite ?

Nici o remușcare nu ajungeà până la con-
știința lui liniștită, odihnită ca a unui om
de bine. Chipul lui nu arătà niciodată decât
impresii de veselie.

Intr'un cuvânt trăià, ș'atâta tot. Sculându-
se la prânz, mâncând ici sau colea, în vre-o
cafenea la modă, lăfăindu-și poftele satisfă-
cute și bogăția pe bulevard.

Nici gând n'aveà însă să se arate fudul,
să se creadă cel dintâiu, — ca cel mai bogat.

Dădeà cu dragă voe mâna la stânga și la
dreapta, la toți indiferenții. Câte odată, de
întâlneà chipuri canoscute, departe de a le
ocoli se duceà deadreptul la ele.

Bernard își făceà o plăcere să-și arate
buna lui voință și omenia lui; poate că râdeà
pe furiș strângând mâna, așa din inimă, la
toți bieții oameni.

Poate că chiar își luà în serios rolul de
protector sincer și de om îmbogățit, dar a-
dorabil.

Știuse să dea atât de bine mușchilor feței expresiunea onestității, încât și sufletul și inima lui se dase pe brazdă.

Căci aceia sunt puternicii acestei vieți, care știu să între în luptă cu fața acoperită de o mască oarecare. Masca este în cazul acesta scutul.

Și de orice fel ar fi, și din orice materie, fie de fer ca al Romanilor, fie de piele ca al Saxonilor, luptătorilor vieții le trebuie un scut (în bătălia în care cei slabi servesc de hecatombă glorioasă celor tari).

Bernard cu timpul ajunsese la proclamarea adevărului acestei axiome paradoxal de îngrozitoare, ca răspuns la întrebările lui îngrijate de altădată :

— Remușcarea nu există.

Căci el era proba învederată, proba vie. Atât timp cât victima era acolo, sub ochii lui, galbenă, firavă, spăimântătoare, el tremurâ. Dar aceasta nu era decât o slăbiciune corporală ! Nu putuse să doarmă alături de această masă de carne lipsită de viață ; dar odată cadavrul ridicat, trupul băgat în pământ, se sculase cu fruntea sus, cu ochii truși, cu fața obraznică. Plămânii lui trăsesese bine aerul viu al vieții libere, și, fără teamă de acum, fără remușcare, și-a zis :

— Parisul, lumea, totul e al meu !

Bernard nu mai vedeà decât foarte rar pe Paul Verrier, confidentul, prietenul lui. Fără ca să-și explice cauza unei averi așa de grabnice, Verrier ghicise instinctiv că Bernard se făcuse eroul vre-unei drame întunecate.

Paul aveà una din acele inimi generoase, pe care nici un contact cât de rău nu o gangrenase și care bătea deschisă când se rezemà cineva într'însa. Nu erà puritan : morala fiind cu atât mai ridicată cu cât e mai largă. Ca să-l zugrăvim dintr'un cuvânt, erà artist. Iși închinase viața ideei lui, vroia pe veci să-și urmărească sarcina. Munca fi-va răsplătită într'o zi ? La plată nu se gândea, — munea și atât. Telul către care năzuià erà destul de înalt ca să se mai ocupe și de alte lucruri.

Suflet nobil și drept, în neputință să steà la tocmeală cu datoria ! Astfel de oameni urmează cu îndărătnicie drumul greu al vieții, fără frică că se va înțepà de spini, și nu au adesea drept recompensă decât mulțumirea de dânșii. Dar acastă mulțumire este pentru omul de onoare cea mai frumoasă răsplată. Până la un punct se poate înfruntà

disprețul altuia. disprețul însă de sine este grozav. Paul spunea câte odată că orice om are un judecător : oglinda lui.

Ori, el înțeleșese că Bernard erà un ambițios, aproape vulgar, în mantia lui de putere și de mărire. Văzuse limpede în acest haos nenorocit de idei subversive și de teorii false, care târâse pe acest tânăr până la prăpastie.

Își spusese că Bernard duceà în suflet gangrena trufiei nebune, și că a luptà împotriva ei erà tot nebunie. Își lăsase deci amicul mort în paza Domnului, zicându-i într'o zi :

— Dacă cumva trăsnetul care abate pe cei mai mari și pe cei mai seci, te-ar lovi, întoarceți ochii către mine și chiamă-mă. Nu voi fi mai avut, nici mai puternic ca azi, dar ca și azi voi fi prietenul tău, Bernard, și-ți voi răspunde : iată-mă !

Bernard îl lăsă să plece.

O bucată de aur îi cumpără câte un devotament. Ce nevoie avea oare de al lui Paul ? Doar aurul nu-i lipseà.

Nu, oricât de sus se ridică un om ca putere și energie, oricare ar fi obrăznicia și disprețul său semet pentru oameni și pen-

tru lucruri, oricât de tare și de bine oțelită i-ar fi platoșa cu care se acopere, nici odată nu va putea ascunde ochiului lui Dumnezeu partea cea slabă a zalelor lui; nici odată nu va putea să se menție pe treapta pe care a cucerit-o. Soarta este jos și scutură puternic scara cea șubredă. Acest neputincios, care se crede tare, degeaba se agață, se luptă și se apără. Il vedeți? Se clatină, îi e frică. O să cadă. A căzut.

IX.

Supeul se prelungise noaptea târziu. Mâncările cele mai căutate fusese servite; se băuse vinurile cele mai alese. Erau șase: trei femei și trei bărbați. Printre ei, Bernard, Bernard cu fața aprinsă, umerii obrazilor roși de foc, buzele îngroșate; Bernard, săracul nebun!

Râdeau, țipau, eră veselie, eră aiurare. Erau beți, și ei și ele. Nenorocitele, pe jumătate goale, cu capul greoi, obosite dar nesăturate.

Ce căută acolo? Să petreacă. Plăcerea e vorbă mare! Lucru mare! Erau toți din acei pentru care viața este o necurmată *steeple-chase* după voluptate; Bernard se aninase de ei ici colea; de ei — la club, de ele — printre culise sau pe stradă.

Eră fericirea lui aceea de a petrece fără să numere, fără să se gândească. Destul gân-

dise, luptase, cercetase, destul suferise. Timpul tăgăduirii oricărei inteligențe venise. Materia erà pentru el stăpâna suverană. Tot pentru trup, nimic pentru spirit. Plăcerea și iar plăcerea, și vecinic plăcerea.

Ii erà sete, îi erà foame de ea ? se îmbătà, se umpleà cu dânsa. Beat, ghiftuit, împleticindu-se, bătând câmpii, erà fericit !

Și cu toate acestea, la douăzeci de ani, visase amoruri, încântarea îmbătătoare, ideal !

Toate, — își ziceà el câte odată cu cinism, — carne de pasăre ! Să mi se aducă carne cu sânge, care să se simtă între dinți !

Când ieșiră din cabinetul plin de gazuri, unde lumânările pălălăeau, unde vinul și bucatele răspândiau mirosul lor acru. Bernard le zise :

— Duceți-vă, eu mă duc singur acasă ! E frumos în astă-noapte, și vreau măcar odată să mai visez la stele !

— A înebunit, ziseră ele.

— Ești smintit, Bernard ?

Unul dintre ei zise împedicându-se :

— E beat.

Ii lăsă să zică ce-o vreà.

— Cum ! strigă una din femei, nu mă iei cu tine în astă-seară ? La ce te gândești ?

— Nu mă gândesc la nimic și tocmai pentru asta mă simt foarte mulțumit. Le spuse:

— Adio.

Se îndreptă, singur, răsufând până în fundul pieptului aerul nopții.

Se simțea ca luat de o ciudată amețală sângele i se urcă la cap, auzea ca o țuitură în urechi.

— Viața asta o să mă omoare! — își zise cu un ton chefliu.

Mergea repede ca să întetească circulația. Un cerc de fer părea că-i strânge țeasta. Mersul îi era șovăitor. Simțea o căldură foarte mare la încheetura mâinilor.

— Ce-oi fi având? își zise el.

Se uită în jurul lui.

Luminele jucau val-vârtej; casele se învârteau ca o horă fantastică.

Și totuși nu era beat.

Instinctiv, dintr'o mișcare bruscă își smulse cravata, care îl strângea de gât.

I se părea că o mână nervoasă îl strângea cu desperare.

De odată o zguduitură strașnică îl făcu să șovăească; căzù năpraznic la o parte, cu fruntea în noroi.

Poliția trecea făcându-și inspectia. Văzù un om căzut jos; postul nu erà departe.

Acolo îl pansară, îl căutară prin buzunare. Nici o hârtie la el, nici un indiciu.

Căzând își crăpase țeasta capului de colțul trotoarului. Sângele curgea în abundență. Ofițerul, care comandă postul, îi trimise la spital.

— Nu mai avem decât un pat liber, zise internul de serviciu, No. 2, din sala Sf. Francisc; pacientul a fost îngropat azi dimineață. Dați-l; mâine vom înscrie numele, pronumele și profesiunea.

Și pe Bernard, leșinat, îl culcară într'un pat de spital.

Când se trezi din îndelungatul lui leșin, aruncă o privire întrebătoare asupra obiectelor care îl încunjărau, și la început i se părù că visează.

Zorii zilei se strecurau prin perdelele cele lungi și albe dela ferestre, și luminau cu lumina lor searbădă sala încăpătoare plină de paturi rânduite cu regulă. Lumina candelelor afârțate de tavan în globurile lor de opal se stingeau trist. Nici un zgomet nu se auzea încă, numai vaiete înăbușite, ofta-

turi lungi și pasul matinal al surorii care păzise toată noaptea.

Bernard, nu avu, mai întâi, decât o vedenie nedeslușită a acestui spital. Așa își deschise ochii că-i și închise; i se părea că o mână ca de plumb îi apăsă pleoapele, și nu știu ce durere arzătoare îi necăjea orbitele.

O clipă după aceea își deschise ochii și se uită din nou. Această sală lungă, cu dublul ei șir de paturi albe, parchetul strălucitor, plafonul lustruit în care se reflectă ca într-o oglindă licărirea roșiatică a candelelor, îl înfricoșă.

— Spitalul, șopti el pe dată. Oh ! Spitalul ! Instinctiv, vră să plece. Un fior de groază îi trecu prin tot corpul. Încercă să se ridice, dar capul se îngreuiă; căzu istovit, sfârșit.

Iar începă să nu mai deslușească bine, și perdă din nou cunoștința.

Își reveni în simțiri mult după aceea; un soi de somn letargic îl apucase. De data aceasta erau în jurul patului vre-o zece oameni, aproape toți îmbrăcați în negru, tineri cei mai mulți. Câți-va purtau șorturi mari albe; unul bătrân, vorbea, și cuvintele lui răspundeau dureros în creierul bolnavu-

lui. Vre-o câți-va scrieau nu știu ce pe hârtie.

Cel care vorbeà se apropie de Bernard și-i luă mâna :

— Acest soi de atonie, zise el atunci, a încetat. Ochișii tot mai sunt sticloși, dar încep ceva să strălucească, și raza vizuală devine foarte aparentă.

Tinerii se apropiară.

Unul din ei se aplecă pe pieptul lui Bernard și întinzând urechea, ascultă.

Respirația e greoaie, zise el.

Altul luă pulsul bolnavului.

Bernard simțeà o neliniște extremă, și-o greutate neînțeleasă. Privirile acestea, fixate asupra privirei lui, îl înfricoșau. Examenul acesta îl plictiseà. Încercă să vorbească și bâlbâi câteva vorbe în neștire. Ar fi vrut să-l lase singur, liniștit.

În acest moment, un elev se apropiè de dânsul și îl întrebă de nume, pronume, profesiune și adresă.

Bernard răspunse cu un aer tâmpit. Formalitățile acestea îl speriau instinctiv.

Ii spuse internului :

— Nu voi stà aici, nu voi să stau la spital. Să mă ducă acasă : e grozav spitalul !

Internul încercă să-l facă să înțeleagă că orice strămutare eră cu neputință în starea în care se găseà. Fractura craniului eră aproape completă, și cea mai mică zdruncinare puteà să devie de o extremă gravitate.

Pe Bernard atunci îl apucă de-odată o descurajare, se lăsă copleșit în pat.

Insoțit de elevi, doctorul își urmă vizita.

Bernard auzeà o bâzâitură în jurul lui. Doctorul vorbeà scurt. Tinerii îl întrerupeau câte odată ca să-l întrebe sau să spue câteva cuvinte bolnavului. Zgomotul pașilor se îndepărtă. Din când în când se auzeà un țipăt plângător, țipătul vre-unui bolnav pe care doctorul îl atingeà.

Bernard băgă de seamă că patul de lângă el eră închis. Perdelele cădeau de ambele părți făcând cute țepene și sculpturale. Dinaintea patului doctorul spusese câteva cuvinte pe care Bernard nu le înțelesese. Numai unele nelămurite ajunsese până la el.

— Astă noapte, la zece, starea desperată...

— Știam.

Se uită la pat cu ochii fixi; ca și când aceste perdele ar fi ascuns vre-un mister îngrozitor, ar fi acoperit vre-un spăimântător

tablou. Niște infirmieri se apropiară tocmai de el și deschiseră perdelele.

Bernard zări, sub cearceaful alb, forma unui cadavru. Oamenii aceștia luară corpul brusc și-l duseră așa învelit. Ii urmăriră din ochi, înfiorându-se.

Bolnavii se uitau indiferent la acest cadavru pe care îl ridicau. Nici unul nu plângea, fiecare se gândea la boala lui și tremurâ de frică să nu moară.

La spital nu există devotament decât între convalescenți. Boala pare că împietrește uneori inimele. Orice bolnav este un egoist exigent care nu se gândește decât la propria lui suferință. Ceeace îi trebuie este mai întâi vindecarea lui; cât despre ceilalți îi pasă prea puțin. Boala fizică pare, pentru moment, să fi stârpit instinctele cele bune din suflet. Dar ele se trezesc foarte iute, curățate, la convalescent. Convalescența este, întru câtva o a doua tinerețe, dar o tinerețe cuminte. Mirările copilărești, lacrimile dulci, mângâierile sincere, afecțiunile curate ale copilăriei, ocupă singure sufletul convalescentului. Par'că ar fi o deșteptare dulce după un somn plin de friguri; o expresiune de negrăită dulceată, o încântare

pătrunzătoare, o beție dumnezească. Iată zorii zilei după întunericul nopții. Totul face ca să-ți vorbească; totul te salută și îți surâde, floarea și pasărea, cerul și lumina. Omul atunci este bun, pentru că e slab. Se simțise mai înainte atât de mic și fricos în fața prăpastiei. Iată-l că-și revine în fire și se înveselește. Totul numai recunoștință, binecuvintează, salută, iubeste. Mai are destul timp să uite pericolul, suferința, mai are timp destul să fie nerecunoscător!..

X.

Zilele păreau lungi la spital. Oboseala vine degrabă în uniformitatea aproape mănăstirească sau militărească care domnește acolo. Ochiul n'are unde se oprî și nu poate să se fixeze decât pe linii drepte și reci. Nici culori înverzite nici vesele: tavanuri galbene, ziduri zugrăvite onest, perdele albe, căzând în cute țepene, ca o draperie de marmoră.

Toate simțirile sunt afectate, dela început. Un miros bolnăvicios umple aceste săli funebre, și vaîete răsună într'insele ca niște horcăituri.

Bernard cerea, dar în zadar, să fie transportat la el acasă. Avea voe să i se aducă la spital tot ce-i trebuia, dar eele mai mici mișcări erau cu neputință.

Internul o spusese. O strămutare putea să fie funestă, și doctorul nu voia cu nici un preț s'o învoească,

Nenorocitul erà așà dar țintuit în pat, și ciuda lui nu erà mică să se vadă astfel zvârlit jos, de fatalitate, dela înălțimile pe care le atinsese.

Se vedeà alipit de nenorociții fără adăpost, cari veneau să moară aici ca niște vagabonzi, într'un colț.

Spitalul este făgașul vieții. Un canal de scurgere trist, unde se întâlnește aurul cu ferul, ce e mare și ce e mic, ce e bun și ce e dăunător. Intrarea în viață e aceeași pentru toți; pentru toți și moartea, și câți oameni, care au trăit despărțiți unii de alții înfățișând vecinicia, nu vin oare să moară cot la cot, întruniți de o mână nevăzută și puternică căreia am vreà să-i rezistăm și oare ne duce înainte? Cine erau oare acești oameni, adunați de frăția boalei, în aceeaș încăpere și căroră frăția le răpeà până și numele? Acest bătrân trăgeà să moară, singur, părăsit. Și poate că fusese puternic, iubit: cine puteà să o știe? Il chemà No. 1, răceală la piept. Acela; un copil. Ochii lui străluceau, obrazii îi erau trandafirii, arzând ușor; pielea lui erà albă. Un surâs din altă lume lumina câte odată înfățișarea lui

dulce, încadrată de un păr frumos și blond de heruvim.

Ce căută copilul acesta aici ? și ce nume îi dăte mamă-sa ? Doctorul îi zicea No. 2, oftică la plămâni. Extremitățile se atingeau în pragul groapei.

În față era un om încă tânăr cu părul lung și negru, cu privirea albastră străvezie, cu mâni subțiri și plăpânde ca de femeie; tânărul acesta intra în convalescență; i se dădea voie să citească câte puțin, câte odată chiar să scrie, dar așa de puțin! Restul timpului îl petrecea, bietul băiat, cu două păsări ce le avea într'o colivie lângă pat, o vrabie îmblânzită, și un sticlete, și tânărul era fericit; vrabia zbură pe patul stăpânului și mănca fărimiturile de pâine din mâna lui.

Se puneă pe brațele lui și se băgă în sân cu mici bătăi de aripi, înfiorată de plăcere.

Sticletele cântă, răspundeă stăpânului său, veneă când îl chemă, îi vorbeă. Și când doctorul în fiecare dimineață își făcea vizita :

— Ce mai faci tinere, — îi zicea el, și ce îți mai fac păsărelele ?

Bernard avea pizmă pe acest necunoscut,

care nu erà singur în mijlocul acestei singurătăți.

Singurătatea ! acest balsam al spiretelor bune dar bolnave, — o blestemă. Nenorocitul nu o înțelegea, îi erà frică de tot ce-i în lume mai bun ; de liniște și de umbră.

XI.

Patul pentru morți așezat lângă Bernard, nu rămase mult timp gol.

Intr'o bună dimineată, când se trezi, Bernard zări eșind formele unui om, sub cearșaful alb. Intoarse capul cu greutate înspre el, și de odată scoase un țipăt.

Toți alergară în meliniște; internul, sora de serviciu și ajutoarele. Bernard se ridicase dintr'o dată, furios pe jumătate, și cu ochii speriați, cu fața palidă, strigă arătând cu degetul patul vecin :

— Ce-i asta ? Scoateți-l ! Vreau să mă ieș de aici !

Toți crezuseră că e un acces de friguri. Il apucară; vrù să se lupte, dar în zadar; se oprì istovit și se lăsă pe pernă.

Capul tocmai îi erà întors către patul vecin, și privirea lui se ațintise de chipul firav al omului întins într'insul.

Dinții lui Bernard clăntăneau. O sudoare rece curgea pe tot trupul. Omul la care se uită țintă așa (un bolnav, un cadavru) era Hermann Schwartz avarul).

Intr'adevăr, el era ! Il vedeți ?

Fața lui cea lungă și galbenă, țeasta lui rotundă și gălbuie, fața lui osoasă, nasul lui pe care se lipește pielea și se goleşte, gura lui subțire și mare, buzele lui vinete, trupul disgrățios și pipernicit, și mai ales, oh ! mai ales, privirea lui adâncă, privirea lui cercetătoare, privirea lui arzătoare, care pătrunde și se afundă, mistue și rupe totdeodată, ca ferul roș sau ca pumnalul. Membrele lui deșantate se desemnau în ieșiri slabe sub cufele cearșafului. Nu se mișcă. Părea întins fără viață. Prin pieptul nemișcat nu mai ieșea nici o mișcare. Era chiar adevărat cadavru bătrânului pe care pământul îl aruncase și care venise să ceară socoteală de crima lui.

Bernard se uită, se uită într'una. Inima lui bătea de spaimă, genunchii i se loveau, mâinele i se înleșteau de groază.

— Oh ! șopti el încetișor, încet de tot, înăbușindu-și spaima și cuvintele. Oh ! șoptea el, așa dar n'a murit. E cu puțință ? Intr'a-

devăr, e el! Trăește! Acolea! Doamne!
sunt perdut!

— Sunt perdut!

Niște friguri spăimântătoare îl apucară.
Sângele îi clocotea prin vine, sau mai curând
nu sânge, ci foc, ci lavă.

Cu capul arzând, roșiu și umflat, cu mem-
brele înghețate, cu pieptul gâfâind, el eră
groaznic la vedere.

Rămăsese așa încrămănit, cu ochii țintă
în acei ai bătrânului. Privirile lor se încru-
cișau ca două săbii ascuțite, amândouă spăi-
mântătoare, amândouă nemișcate.

El cunoștea acest supliciu. Cel viu legat
de cadavru, viața legată de moarte, ființa
de nimicnicie. Virgil a spus-o, și sufletul lui
curat și blând se mișcase la această idee
cumplită; dar neputând după el s'o facă des-
tul de sârașnică, i-a spus lui Dante într'o zi:
„Vorbește, frate, tu!”

Și Dante a scris de Ugolino.

Veni noaptea. Candela sălei aruncă lumina
tremurătoare în patul bătrânului și luminează
fantastic această figură nemișcată care nu
trăia decât prin privire.

Bernard, în zadar, încercă să-și ieă ochii
dela chipul lui. Se întorcea înfrigurat, dar

atractia erà aceeaș. Privirea pe care n'o vedeà, o simțeà ; ochii aceia țintă îl mușcau, uite așà, pe dinapoi, de ceafă. Ii erà frică și se întorceà, să înfrunte mai bine lugubra priveliște.

Să nu credeți că se mișcà bătrânul slăbănog, învălit în giulgiu.

Bernard se aplecà înspre dânsul ca și când ar fi vrut să asculte dacã răsuflià, ca să prindă cel mai mic zgomot, cea mai mică mișcare, să vază de trăià în sfârșit. Dar nimic. Și atunci întindeà gâtul, și de frică să nu-l auză cineva :

— Hermann ! Hermann ! — îl chemà încet.

Omul nu se mișcà. Privirea rămâneà aceeași. Noaptea fu strașnică și când se făcà ziuă Bernard, istovit, căzù într'un leșin.

XII.

A doua zi dimineață, Paul Verrier intră în spital. Auzise că Bernard fusese transportat și pe dată și alergă.

Zărindu-l, Bernard dete un țipet de bucurie și îi întinse amândouă mâinele lui slabe cu o mișcare expansivă.

— Oh! prietene! îi zise el — sărmane prieten!

Câteva clipe dearândul nu-i mai putu spune nimic. Verrier îl strângea în brațe, îi strângea mâinele, îi surâdea și par'că îi spuneă să spere.

Când putu să vorbească, Bernard atrase la dânsul corpul prietenului lui, și încet îi zise la ureche:

— Ah! mi-am luat pedeapsa!

Ii arătă cu degetul pe bătrânul paralytic, întins ca un schelet.

— Uite, el e!

Paul Verrier dădea din cap. Punea în sarcina aiurelei aceste cuvinte înțretăiate, aceste exclamații, și această groază care se citea limpede pe fața pustită a bolnavului.

— Dar, repetă Bernard, uite-te la el odată ! Uite, chipul acesta palid și slab, ochii aceștia fixi, privirea aceasta stranie. El e, îl cunoști ? Il chiamă Hermann, avarul !

— Nu te înțeleg, Bernard; în numele lui Dumnezeu liniștește-te ! Ce faci ?

— Mi-e frică, — zicea nenorocitul, — dându-se înapoi, îți spun că mi-e frică. Ar putea să se scoale în picioare, ar putea. De s'ar răzbună cadavrul acesta ? Are dreptate să-și răzbune pe mine. Și vorbea așa, ea să-l audă numai prietenul lui singur. Mi-e frică, încă odată. Oh ! mustrarea de cuget ! Cu toate acestea nu sunt remușcări ! Ce mi-ar păsa de n'ar fi el aci ? Nu mă înțelegi ? Îți spun că e el ! Dă-le ordin să mă ieă de aici. Departe, mă voi vindecă, le-o făgăduesc. In patul acesta voi muri, prietene. S'a mișcat, Paul, s'a mișcat ! Sunt nebun. Spun oamenii aceștia că nu mă pot transporta... Mă iubești, Paul ? Ia-mă în brațe, ia-mă cu tine, te rog. Nu vrei ? Nu mă iubești ; vrei să mă lași să mor aici ca și dânsii ! Dacă ai ști...

Și cu toate acestea l'am văzut băgat în groapă acolo! Ai putea să i-o vezi. Oare morții mai ies vreodată? Crezi că mă căese? Ei așa! Mi-e frică. Mi-e frică. Mi-e frică de el, atâta tot. Să îndepărteze mortul acesta și nu mă voiu gândi la el! Ah! Uite, adăogă cu o energie sălbatecă, trăește, și am să-l omor!

Remușcarea făcea dintr'însul ce nu făcuse mizeria: un asasin.

Dăduse un țipet strașnic și amenințător.

Internul atunci alergă, urmat de un băieț zdrăvăn, deschis la față, cu membrele îndesate, un fel de îmblânzitor însărcinat cu paza bolnavilor.

— Uite, — zise internul — altă crimă. Mi se pare, îi zise lui Paul, că ai face bine să te retragi.

— Nu, strigă Bernard, nu plecă! Stai lângă mine. Te rog, nu mă părăsi! M'or omori, vezi.. Oamenii aceștia sunt dușmanii mei.

Se agăță de hainele lui Paul, dinții îi clănțăneau, ochii i se injectau, pieptul, pe care cămașa îl lăsase gol, se ridică în oftaturi spăimântătoare, și sughițuri dureroase îi încheștau gâtul negru și lung.

Erà spăimântător la vedere, și Paul Verrier întoarse capul.

— Nenorocitul, se gândi el.

La un semn al internului, infirmierul făcù patul din nou și îl strânse sub plapomă cât putù. Internul îi dete să respire o licoare anestezică care calmă îndată această surescitare.

— Acuma lasă-l să se odihnească, zise lui Verrier internul.

Verrier aruncă o ultimă privire lui Bernard și se îndepărtă.

Când să închiză ușa se auzi chemat de o voce plângătoare.

Bernard îl chemă.

Paul Verrier se opri, șovăind. Lacrimi mari îi umpleau ochii, își dusesese batista la gură s'o muște cu dinții.

Prin ușa crăpată văzù pe Bernard încercând să se ridice și căzând zdrobit. Internul se aplecă peste dânsul.

— Vai! — zise tânărul, bietul meu Bernard!

— Ah! nenorocitul! repetă el.

Scoborâ scările, zdruncinat.

În curte, soarele luminează vesel straturile. Trandafirii înfloreau, iarba erà verde, de

acel verde care-ți înviorează privirea. Jocul de apă foșneă gingaș și vrăbiile ciripeau și se scăldau în basenuri.

Paul Verrier străbătù repede curtea și plecă.

Aceasta erà ultima oară când mai vedeà pe Bernard.

XIII.

Chinul ce-l îndură Bernard, de când istafia aceasta se pușese dinaintea lui, nu mai putea dăinui. Astfel de surescitări nimicese și pe omul în plină putere. Trebuia să strivească pe acest bolnav la pat, care-și trăgea sufletul mai mult sub povara remușcării de cât a boalei.

Intr'o noapte, și cea din urmă, Bernard, cu ochii pierduți, privea bolnăvicios și țintă la bătrânul înalt care zăcea lângă el.

Aplecându-se spre dânsul, putea să-l atingă. Putea să pipăe cu degetele trupul victimei lui.

Bernard se simțea împins de o mână nevăzută. Se muncea sub o povară funestă. Se uită la Hermann, al cărui cap mai ridicat, osos, se desemnă ca o țeastă pe albeata pernei. Odată chiar i se părù că avarul făcuse o mișcare.

Bernard tresări: gâtlejul i se strânse, dând drumul unui țipăt strașnic. Nimic. Un oftat. Un horecăt.

Păcătosul nu mai avea nici voce, nici răsuflare. Intinse brațele. O vedenie groaznică îi trecu pe dinaintea ochilor.

Avarul se sculă, uitându-se mereu la el, apoi mergea încet; se ducea. Unde? Se ducea acolo, la judecător. Privirea lui fixă nu se înturna dela asasinul îngălbenit. Și venea închiisoarea, tribunalul, judecătorii în robe, și mai venea...

Ce icoană!

O dimineată rece ploioasă. Pe cerul plumburiu, silueta ghilotinei spăimântătoare.

Mulțimea adunată. Bernard auzea acea larmă sinistră a gloatei flămândă după priveliști îngrozitoare. Vedeă privirile tuturor ațintite la esafod, și toate aveau luciul sinistru al privirei avarului.

Eră o vedenie, o aiurare. Și cu toate acestea eră strașnic de adevărat și de deslușit.

Ușa închisorei scârțâia. Iată și cortegiul cel fatal. Mulțimea se împingeă; o aiureală lungă trecea peste tot. Cu săbiile scoase, jandarmii așteptau; caii băteau din picioare, ca și când ar fi fost tot atât de nerăbdători ca și oamenii.

Bernard voi și el să vază; i se făcù sete de sânge.

— Unde e omul ! se gândeà.

Omul apărù.

Erà palid; gâtul slab ieșeà dintr'o cămașă albă ; i se aruncase pe umeri o haină cenușie ; tremurà ; și frig nu erà.

Bernard de data asta, sări ca o fiară afară din pat.

Se recunoscuse : condamnatul erà el ; și spectator și actor ; azistà la olaltă la această dramă sinistră.

Se vedeà, legat cot la cot de servitori, pe basculă, și simțeà în acelaș timp cum îl înfășurau curele ca niște șerpi. Se vedeà împins sub tăctor, și simțeà ferul atârnat deasupra capului ; panerul erà sub ochii lui plin de tărâțe, galben, dar înroșit peste câteva clipe, și în acest paner vedeà privirea, privirea fixă a avarului.

Vreà să fugă, dar legăturile îl țineau, mâni puternice îl strângeau ; apoi un zgomot straniu, o scrâșnitură. Simțeà oțelul rece, apoi durerea tăctorului tăindu-i carnea.

Toate acestea se risipiră de odată.

Bernard erà în picioare între patul lui și cel al avarului.

O forță de neînvins îl atrăgeà către bătrân.

Măinele lui se încheștau însetate de omor.

O voce îi spuse la ureche.

— El e!

Și Bernard repetă.

— El e!

Scoase un țipăt de hienă, și sări la el ca o fiară.

Damblagiul horecăia sub sugrumarea aceea furioasă. Ochii îi eșiră din cap, și îndoindu-și mânia, Bernard îl mușcă urlând.

Spumegă ca un afurisit; desfrâul crimei îi însutea puterile. Dar această sfortare îl doborâ de odată; aparatul rănei se desfăcu și valuri de sânge îi inundară obrazul. Pierdù cunoștința, țipă pentru ultima oară și căzù strângând convulsiv trupul nenorocitului pe care îl înăbușise.

O singură minută fuse de-ajuns pentru sfârșitul acestei drame cumplite. Când alergară infirmierii, nu mai găsiră decât două cadavre. Bernard murise lângă victima lui.

— Fracturile craniului sunt fatale, — zise a doua zi doctorul, — și dau naștere adesea nebuniei. Cât despre paralizic, ar fi murit și așa foarte degrabă. Să curățiți paturile bine. Suntem în sezonul carnavalului, sezon de veselie; bolnavii vin cu droaia acum.

Paul Verrier veni chiar în dimineața aceea. I se arată un cadavru groaznic. Cu fața desfigurată, cu gura deformată, cu mușchii zgârciți : erà Bernard.

Artistul oftă adânc.

Eși pe dată.

Inima i se rupeă.

El îngrijì de îngroparea celui care fusese prietenul lui.

Singur el îl iubise poate; singur cunoștea taina mormântului; singur el îl însoți până la lăcașul uitării.

Biblioteca Județeană

— CLUJ —

6 (2518) 3

CLUJ
Județeană

44. Emile Zola. — Două nuvele.
45. Ioan Slavici. — Educația Rațională.
46. Ioan Slavici. — Educația Fizică.
47. Leon Tolstoi. — Amintiri dela Sevastopol. Vol. I.
48. Leon Tolstoi. — Amintiri dela Sevastopol. Vol. II.
49. Sextil Pușcariu. — Cinci ani de mișcare literară.
50. Dr. I. Duscian. — Tuberculoza.
51. André Theuriet. — Mănunchiul de rugioare.
52. Miriam Harry. — Nuvele arabe.
53. C. Flammarion. — Erupția vulcanului Krakatoa.
54. Adalbert de Chamisso. — Minunata poveste a lui Petre Schicmil.
55. Nicolae Gogol. — Poveste.
56. Douglas Jerrold. — Muștrările Doamnei Caudel.
57. I. Slavici. — Educațiunea Morală.
58. Ernest Renan. — Pagini alese.
59. J. M. Guyau. — Pentru părinți și copii.
60. H. Macpherson (Jun). — Astronomie populară.
61. Ivan Turghenief. — Asia.
62. Honore de Balzac. — Albert Savarus.
63. Virgil Caraiivan. — Domnița Ilina.
64. D'A n u n z i o, Zuccoli, Ogetti. — Nuvele.
65. André Theuriet. — Prăvălia la doi crapi.
66. Emile Zola. — Cum mor oamenii.
67. Ivan Turghenief. — Intâia iubire.
68. E. de Amicis. — Din împărăția iubirei.
69. André Theuriet. — Amintiri și Nuvele.
70. H. Taine. — Despre natura operei de artă.
71. Henry Murger. — Balade.
72. Artur Gorovei. — Datinele noastre la nuntă.
73. Liviu Marian. — Suflete stinghere.
74. Maxim Gorchi. — Conovalow.
75. Xavier de Maistre. — Siberiana.
76. I. Boteni. — In zile de vacanță.
- 77—78. Ivan Turghenief. — Apele primăverii.
79. N. Cehov. — Nuvele.
80. Prof. Dr. Petrini-Galatz. — Tratamentul general al Sifilisului.
- 81—82. E. de Amicis. — Constantinopolul.
83. H. de Balzac. — Colonelul Chabert.
84. C. Flammarion. — Catalismul din Martinica.
85. Voltaire. — Micromegas.
86. I. Slavici. — Români din Ardeal.
87. J. M. Guyau. — Spre mai bine.
88. H. Zschokke. — Ionatan Frock.
89. A. Dumas-Fils. — Dianna de Lys.
90. H. Taine. — Despre producerea operei de artă.

- 91—92. Silvio Pellico. — Ani de temniță. Vol. I și II.
93. Xavier de Maistre. — Călătorie împrejurul odăii mele.
- 94—95. Clara Tschudi. — Tinerețea Mariei Antoaneta. Vol. I și II.
96. I. Boteni. — Drumuri.
97. Sacher Masoch. — Buni și răi.
- 98 Sacher Masoch. — Creditorii.
99. Chateaubriand. — Atala.
100. Dr. Th. Mironescu. — Cura de slăbit și de îngrășat.
- 101—102. C. Flammarion. — Urania. Vol. I și II.
103. Oscar Wilde. — Pescarul și sufletul său.
104. I. Ciocărlan. — Inimă de mamă.
- 105 Emilie Tailler. — Succesul în viață.
106. Al. Dumas-Tatăl. — Măstrul Adam Calabrezul.
- 107—108. Edmont About. — Grecia de azi. Vol. I și II.
109. H. Sienkiewicz. — Doamna Elzen.
- 110—111. Charles Lane Poor. — Sistemul solar. Vol. I și II.
112. Goethe. — Hermann și Dorothea.
113. Ivan Turghenief. — Faust.
114. Tit Liviu. — Legende Eroice.
115. Theodor Simons. — Pagini Romane.
116. H. de Balzac. — Amorul mascat.
117. M. Lungianu. — La curte.
118. Edgar Poe. — Povestiri Extraordinare.
119. Voltaire. — Prințesa de Babilon.
120. Carl Ewald. — Icoane din viața plantelor și animalelor.
121. V. Vereșaghin. — Amintiri din Războiul de la 1877.
122. Pietari Păivărinta. — Năvălele finlandeze.
123. Ouida. — O frunză și o vijelie.
124. Leon Tolstoi. — Povestiri populare.
125. Al. Dumas-Fiul. — Un pachet de scrisori.
- 126—127. — L. Tolstoi. — Cazacii.
128. C. Mendes. — Romanul roșu.
129. M. Gorki. — Suflete deșănădăjduite.
130. N. Vaschide. — Somnuri și visele.
- 131—132. Tit-Liviu. — Războiul Romanilor cu Hanibal.
133. B. Constant. — Pribeagurile.
134. George Ohnet. — Jale și bucurie.
135. Saltikov-Scedrin. — Povestiri.
136. Al. Cazaban. — Rozica.
137. H. B. Stowe. — Coliba lui Moș-Toma.
138. Al. Dumas-Tatăl. — Cei doi studenți.
139. Voltaire. — Povestiri.
140. Carl Ewald. — Icoane din viața plantelor și animalelor.

**CEREȚI CATALOGUL CĂRȚILOR LITERARE ȘI ȘTIINȚIFICE
„CARTEA ROMĂNEASCĂ”, CARE SE DĂ GRATUIT.**